HET LAND VAN AALST

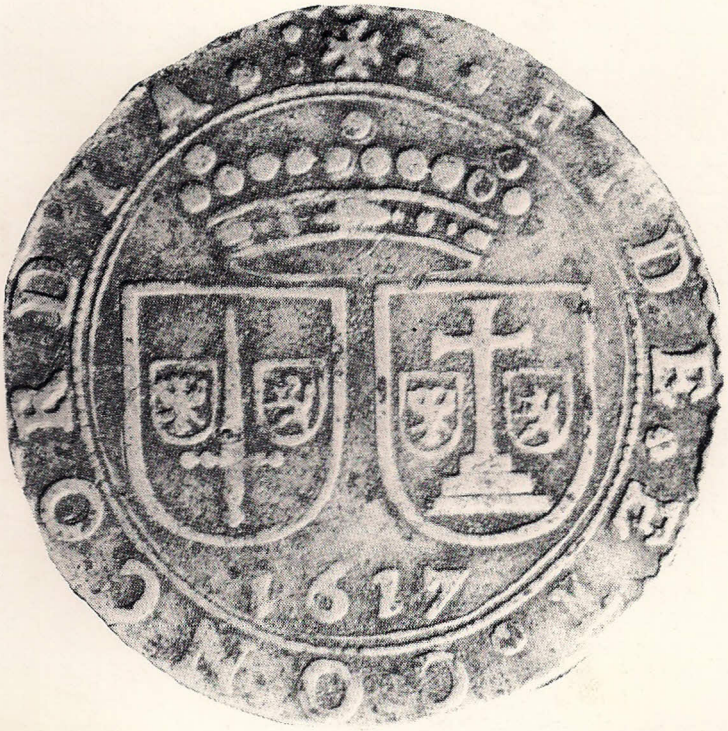

Tijdschrift van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de Stad Aalst.

Prijs voor een jaarabonnement:
leden 500 fr., steunende leden 800 fr., ereleden 1200 fr.
Te storten op rek. 000-0586911-61 van Het Land van Aalst,
Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid "Het Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en † Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens † Arthur Broeckaert, † Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), † Jozef Van Cleemput, † Jozef De Brouwer, † Valère Gaublomme, Frits Van Acker, Basiel Boel, † Marcel Cornelis, en † Jules Pieters. Latere voorzitters waren † Jozef Borremans (1953-1954), Frits Courteaux (1963-80) en Luc De Rijck (1980-1984), beiden erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Luc Robijns, voorzitter
Marcel Cock, ondervoorzitter
Basiel Boel (verslaggever), Sylvain De Lange (redacteur), Clemens Uyttersprot (erebestuurslid), Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele (beheerder), Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie), Albert Van Lil (erebestuurslid), Wilfried Vernaeve (redacteur).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:
G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem (tel. 091/60.19.04)
Redactiesecretariaat en toezending kopij:
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare (tel. 054/33.73.27)

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Kaftontwerp: Bart Maris
Drukker: ADB, Kerkstraat 225, 1851 Grimbergen
Verantwoordelijke uitgever: Dirk Van de Perre
Zetel van de vereniging: Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade
ISBN: 240-938-7 P

Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

BIJ EEN NIEUWE JAARGANG...

Het Land van Aalst gaat in 1991 zijn 43ste jaargang in.
In ons bestuur zijn twee nieuwe leden opgenomen: Wilfried Vernaeve uit Aalst en Georges Vande Winkel uit Ninove-Denderwindeke. Het zijn waardevolle krachten, die hun sporen reeds verdiend hebben met hun historisch werk.
Tevens werd Marcel Cock tot ondervoorzitter verkozen, ter vervanging van Herman Van Isterdael, die om persoonlijke redenen ontslag nam. De overige bestuursfuncties werden bevestigd en zijn terug te vinden op de herschikte binnenkaft.

Wij starten deze jaargang met de publicatie van enkele onuitgegeven brieven van A. Daens. Voorspellen wat er allemaal in de komende jaargang zal gepubliceerd worden is niet eenvoudig.
Enkele grotere bijdragen liggen reeds vast: de vereniging "Het Concert" te Aalst, de Abdij van Affligem en haar grondbezit in Vlaanderen, de figuur van de priester-historicus E. Soens, het Merovingisch grafveld van Overboelare, het vervolg van de geschiedenis van Denderwindeke, de architect en karmelietenbroeder E. Van Langenhove, de bouwgeschiedenis van de kerk van Aaigem, historische orgels in het Land van Aalst, het boerengeslacht De Smet te Pollare...
Tevens vatte Geert Van Bockstaele het plan op om een gids te laten verschijnen over de instellingen en fondsen die nuttig zijn voor de vorsing in ons werkgebied. Deze gids zal verschijnen in afleveringen en los bij het tijdschrift gevoegd worden.

Reeds geruime tijd worden de zes nummers van een jaargang in vier afleveringen gepubliceerd. Aan deze anomalie wordt een einde gesteld; voortaan zullen we tot vier nummeren en worden we een driemaandelijks tijdschrift. Het systeem van enkel- en dubbelnummers laten we dus varen. De omvang van de nummers kan variëren naar gelang de lengte van de artikels. De omvang van de volledige jaargang blijft evenwel ongewijzigd.

Vanaf jaargang 1985 tot 1990 verzorgde Herman Van Isterdael de lopende bibliografie van Het Land van Aalst, als vervolg op zijn **Bibliografie van de gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983)**. *Zijn lopende bibliografie geldt als een modelvoorbeeld dat in andere tijdschriften is nagevolgd. Om praktische redenen kan Herman Van Isterdael dit werk niet meer doen. Het be-*

stuur brengt hier hulde aan het ontzaglijk werk dat hij verrichtte. De lopende bibliografie zal worden verdergezet door de bestuursleden, o.l.v. Georges Vande Winkel. Voor de lopende jaargang wordt de bibliografie alvast verschoven naar het voorlaatste of laatste nummer.

Tenslotte wordt U ook dit jaar de mogelijkheid geboden om deel te nemen aan verschillende studiebezoeken. Hierover wordt U door afzonderlijke mededelingen ingelicht.

Het bestuur hoopt dat ons tijdschrift aan uw verwachtingen blijft beantwoorden en spant zich verder in om aan uw wensen en suggesties tegemoet te komen.

A. DAENS EN DE PERS

Gecommentarieerde uitgave van 10 brieven (1895-1898)*

G. VAN BOCKSTAELE

INLEIDING

De pers heeft in de ontwikkeling van de Christene Volkspartij (1), waartoe A. Daens (2) behoorde, steeds een grote rol gespeeld. Kon de partij haar politieke stem uiten in de eigen kranten met o.a. *Het Land van Aelst (3), De Werkman (4), Klokke Roeland* (5) dan was zij in de conservatieve katholieke kranten, waaronder de Aalsterse *Denderbode (6),* dikwijls het mikpunt van spot en zware beschuldigingen. De toenmalige pers kon op een soms brutale en primitieve manier de andere partij scherp aanvallen. Met de regelmaat van een klok eiste men er recht op antwoord of trok men naar de rechtbank.

(1) De Christene Volkspartij werd te Okegem op 15 april 1893 opgericht als een brede coalitie van dissidente katholieken, radicaal vlaamsgezinde democraten en sociaal geëngageerde voorvechters (R. D'HAESE, *De Daensistische beweging,* Aalst, 1981, p. 27).

(2) Adolf Daens (Aalst, 1839-1907) was parlementslid voor het arrondissement Aalst van 1894 tot 1898 en voor het arrondissement Brussel van 1902 tot 1906.

(3) *Het Land van Aelst* verscheen als weekblad van 15 januari 1860 tot 12 juli 1914. In 1861 werd het door Bernard Van Der Haegen, pastoor van Steenhuize opgekocht om vanaf 1866 mee gefinancieerd te worden door J.C. De Smet, pastoor te Ophasselt, J.J. Delestrée, onderpastoor te Steenhuize-Wijnhuize, L. Van Vynckt, onderpastoor te Ophasselt, L. Van de Maele, onderpastoor te Maldegem, Th. Van de Woestijne d'Herzele, J.F. De Vidts en J. Van Branteghem. Sinds 1870 was het weekblad in handen van Pieter Daens en zal later de voornaamste krant worden van de Christen-Democraten. (Zie ook: L. WILS, *Het Daensisme, de opstand van het Zuidvlaamse platteland,* Leuven, 1969, p. 96-101: *Het Land Van Aelst tot 1878.*

(4) *De Werkman* was een katholiek weekblad opgericht door Pieter Daens. Het verscheen van 1872 tot 1914. (J. DE SMET, *"De Werkman". Het weekblad van Pieter Daens,* Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1967).

(5) *Klokke Roeland* was eveneens een weekblad dat in 1891 opgericht werd door de Christen-Democraten van Ninove na de verkiezingen van Van Langenhaeke tot provincieraadslid. De krant hield op te bestaan in 1914.

* Met dank aan L. De Cock en J. Janssens voor het nalezen van de teksten.

Is er reeds occasioneel in diverse werken gewezen op de rol van de pers in de evolutie van de Christene Volkspartij, toch zou een globale studie over de pers en het Daensisme zeer welkom zijn (7). In afwachting daarvan kan men via de publicatie van de minuten van een 10tal brieven, die A. Daens in de periode 1895-1898 naar enkele kranten stuurde, een eerste idee krijgen van de scherpe aanvallen, de radikale taal en het gebrek aan elementair journalistiek fatsoen. Als hedendaags lezer schrikt men wel eens van zo'n taal, die onvermijdelijk beide partijen (de Christene Volkspartij en de conservatieve katholieken) verder uit mekaar deed groeien.

De hier uitgegeven en gecommentarieerde brieven maken deel uit van het archief van priester A. Daens dat ik destijds in de dekenij van Aalst vond en dat intussen naar het bisdomarchief in Gent werd overgebracht (8).

Voor de publicatie van de brieven steunden we vooreerst op de bewaarde minuut en occasioneel op de uitgave in de krant. Blijkbaar wijzigde A. Daens in zijn originele versie een deel van de tekst of bracht de hoofdredacteur er correcties of nuances aan waardoor het origineel in zekere zin vervalst werd. Elke brief wordt voorafgegaan door een regest die de kerngedachte ervan weergeeft.

Als de plaats en datum niet uitdrukkelijk vermeld werden maar via de publicatie of de verwijzing in de krant konden achterhaald worden, dan werden beide gegevens tussen haakjes bij gevoegd.

(6) *De Denderbode* was een katholiek, conservatief blad dat twee keer per week verscheen. Het werd opgericht in 1846 en kwam sinds 1871 in handen van de familie Van de Putte en weldra van Clemens Van de Putte alleen, die een goede vriend was van Ch. Woeste. Het laatste nummer verscheen in 1914.

(7) Als laatste werk kan vermeld worden: *Daens in de gazet, Priester Daens en de politieke verslaggeving in zijn tijd.* Dit is een brochure die uitgegeven werd naar aanleiding van een tentoonstelling te Aalst in het kader van het Daensjaar 1989.

(8) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens 1892-1933, Bronnenuitgave van het verloren gewaand archief, gevonden in de dekenij van Aalst,* in: *Het Land van Aalst,* 36, 1984, nr. 1-2-3, p. 1-192.
De briefwisseling van en voor Adolf Daens bevat 99 originele brieven, 70 minuten, twee toespraken van A. Daens en kranteknipsels.
Het gehele Daensarchief werd door deken De Vos aan het bisdomarchief overgemaakt, waar het opgenomen werd in het archief van *Mgr. Stillemans, Dossier A. Daens 1898-1908, nr. 8.18.*

Wanneer A. Daens citaten van kranteartikels als bewijs gebruikte, schreef hij op het klad de eerste woorden terwijl hij in het origineel het volledige citaat noteerde. Schrijffouten van A. Daens werden in de uitgave gecorrigeerd.

LUNDI 6 JANVIER 1896 — DEUXIÈME ANNÉE. — N° 6 — LUNDI 6 JANVIER 1896

5 centimes le numéro.

Instaurare omnia in Christo.

LE XXe SIÈCLE

L'UNION DANS L'ACTION

Les annonces sont reçues au bureau du journal

ABONNEMENTS

RÉDACTION ET ADMINISTRATION : 16, Montagne-aux-Herbes-Potagères, 16, Bruxelles

ANNONCES

Als A. Daens in zijn minuut bepaalde zinnen schrapte hebben we die weggelaten passages onmiddellijk na de uitgave vermeld en aangestipt met een *. Hierdoor kan de lezer nog beter het idee van A. Daens kennen.

Was een woord onleesbaar en uit de kontekst niet te achterhalen dan plaatsten wij er een vraagteken bij. A. Daens gebruikte in zijn minuten uiteraard vele afkortingen of schreef bepaalde woorden niet voluit (vs voor vous...). Om de lectuur niet nodeloos ingewikkeld te maken hebben wij de meeste woorden zonder specifieke aanduiding volledig uitgeschreven. Slechts enkele aanvullingen zijn tussen haakjes geplaatst. De woorden die A. Daens onderstreepte, werden in de uitgave cursief gezet.

Tenslotte hebben we sommige Franse woorden onmiddellijk laten volgen door een Nederlandse vertaling zodat de lezer vlot de essentie van de brieven kan vatten.

Na de uitgave van de brieven die in de mate van het mogelijke per thema en chronologisch werden gegroepeerd, volgt een algemene situering van het probleem en een specifieke commentaar op de brief.

1

A. Daens reageert tegen een lasterlijk artikel in de krant "Le XXe Siècle" over zijn houding tijdens de plechtigheden die in Aalst plaats vonden n.a.v. de inhuldiging van het nieuwe Hospitaal. Hij geeft zijn versie van de feiten en eist een recht op antwoord.

[Aalst, na 24 september 1895]

Monsieur L'éditeur,

Je lis dans votre n° du 24 septembre sous la rubrique: *Grave incident* un article qui me désigne personellement (9).
Cet article est un tissu incroyable de faussetés. Attaquez-moi,

(9) *Le XXe Siècle* was een conservatief, katholiek dagblad dat te Brussel op 5 juni 1895 werd opgericht en tot 1940 verscheen. De stichters ervan waren: de hertog d'Ursel, J. Helleputte en A. de Broqueville (Zie meer: M. VERHOEVEN, *La fondation et l'évolution du journal "Le XXe Siècle" de 1895 à 1910*, Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1965).
Het exemplaar van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel is wegens beschadi-

Zondag 3 Januari 1897. 5 centiemen per nummer. 51ste Jaar. 3121

DE DENDERBODE.

Vrij onafhankelijk volksgezind orgaan van de Stad en 't Arrondissement Aalst.

GODSDIENST, HUISGEZIN, EIGENDOM.

Dit blad verschijnt den Woensdag en Zaterdag van iedere week, onder dagteekening van den volgenden dag. — De prijs ervan is : tweemaal ter week voor de Stad 5 frank; met de Post verzonden 6 frank 's jaars, fr. 3-25 voor zes maanden; fr. 1-75 voor drij maanden, vooraf te betalen. — De inschrijving eindigt met 31 December. — De onkosten der kwitantiën door de Post ontvangen zijn ten laste van den schuldenaar.

Men schrijft in bij C. Van de Putte-Goossens, Korte Zoutstraat, N. 31, en in alle Postkantoren des Land.

Culque suum.

VADERLAND, TAAL, VRIJHEID.

Per drukregel, Gewone 15 centiemen ; Reklamen fr. 1,00 ; Vonnissen op 3e bladzijde 50 centiemen. — Dikwijls te herhalen bekendmakingen bij accoord. — Niet opgenomen handschriften worden niet teruggestuurd. — Heeren notarissen moeten hunne inzendingen doen, uiterlijk tegen den dinsdag en vrijdag in den voormiddag.

Voor de advertentiën uit vreemde landen zich te wenden ten Bureele van dit blad.

Vrijdag 18 Februari 1898. Prijs per nummer: 5 centimen 29e jaar, Num. 41.

TELEFOON 694

FONDSENBLAD

TELEFOON 694

INSCHRIJVINGSPRIJS :
VOOROP BETAALBAAR
Per jaar . . . . . fr. 15
Per half jaar . . . . » 8
Per drie maanden . . . » 4
Voor herbergiers, fr. 10; fr. 6.50; fr. 3.50.
Voor vreemde landen de versendingskosten bij te voegen.

VLAAMSCH LAND

Handel, Nijverheid, Taal en Godsdienst.

VERSCHIJNENDE ALLE WERKDAGEN.

Men schrijft in op alle postkantoren. — Mededeelingen aankondigingen, enz., vrachtvrij te zenden.)
18, KETELVEST, 18, GENT
De aankondigingen worden geplaatst per regel aan fr. 0,25
De rechterl. aank. p. regel, 50 c.; rechterl. eerherst. » 0,60
Reklamen, [illegible] het stadsnieuws, per regel » 1,00
Begrafenis[illegible] ten, voor de niet geabonneerden » 2,00

EERSTE UITGAVE

Bij de aanvrage van dit blad worden de inschrijvers verzocht de uitgave aan te duiden, die zij begeeren.

Het bureel der inschrijvingen en aankondigingen is open alle werkdagen, van 8 tot 12 en van 2 tot 5 ure.

Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Kranten, J.B. 74 en 112

parce que j'ai l'ambition d'être un démocrate libre et sincère, c'est votre droit; et vous continuez ainsi votre rôle où serez bientôt démasqué et sifflé, mais recourir à des procédés aussi malhonnêtes que vous faites, vraiment ce n'est pas digne d'un journal qui se dit catholique.
Tout votre article est *faux et calomnieux* depuis le premier mot jusqu'au dernier.
Voici les faits tels que je les ai relatés à S[a]) G[randeur] Mgr. l'Evêque de Gand (10).

1e. Le XXe Siècle m'accuse de ne pas avoir participé aux fêtes patriotiques alostoises.
Le reproche est tout simplement une lâche et déloyale ironie.
Ce journal sait très bien que *seul* le représentant Daens n'a pas été invité à ces fêtes.
On me laisse honteusement de côté et puis on vient me reprocher de ne pas prendre part à ces fêtes.
Quels sycophantes (verraders, verklikkers).

2e. A6 1/4 du soir, quand le banquet avait commencé à l'hôtel de ville, je me suis rendu avec un de mes amis catholiques (11) à la Grand'Place pour voir les préparatifs de l'illumination. N'avais-je pas par hasard le droit d'y aller? Tout le monde s'y rendait et en particulier tous les prêtres et les religieux de la ville. Arrivé devant l'Hôtel de ville, je suis ovationné par la foule qui se met à chanter: Leve paster Daens etc...! Je fais signe à la foule de se taire; mon frère (12) qui se trouvait je ne sais où à la Grand'Place accourt et me presse de partir pour mettre fin à la Manifestation. Il dit simplement à la foule: mais laissez donc nous promener en paix! Aussitôt j'ai repris le chemin de ma maison par des rues détournées (13).

ging niet meer raadpleegbaar. Wel was er nog één raadpleegbaar in het Stadsarchief te Brussel *(Dagbladen, J. 43)*.
A. Daens had de brieven nr. 1, 4 en 5 in een omslag gestoken met als titel *Note justificative*. Bij de eerste brief had hij er nadien bijgeschreven: *refusé pour injures*.

(10) Antonius Stillemans (Sint-Niklaas, 1832 - Gent, 1916) volgde in 1889 de plots overleden Mgr. Lambrecht op als bisschop van Gent, een functie die hij tot aan zijn dood bleef uitoefenen.

(11) Pieter Daens schreef in zijn boek *Priester Daens, volksvertegenwoordiger voor Aalst en Brussel...*, Aalst, 1909, p. 89: "ik was erbij met 2 à 3 partijgenoten, (ik geloof met advokaat De Pelsemaeker)".

(12) P. DAENS, *Priester Daens...*, p. 89: "Vivan Pastoor Daens, en hij mag er wezen! Vivan Pastoor Daens, en hij mag er zijn!".

(13) Pieter Daens schreef "Kom, langs de Kerkstraat naar huis".

Detail van een gekleurde gravure gemaakt door J. Hallemans, leraar-kleermaker te Brussel. Van links naar rechts de volksvertegenwoordigers: Ch. Woeste, F. Lauters, A. Daens en E. Vander Velde.
(Brussel, *Koninklijke Bibliotheek, Prentenkabinet*).

Voilà le "*grave incident*" que vous relatez; et vous ajoutez cette phrase incroyable. "Agitant leurs bras, les deux frères Daens crient avec rage "Concitoyens, bientôt ce sera notre tour. Voulons-nous y monter tout de suite et prendre possession de la maison immédiatement?..."
Voilà, Monsieur, une infamie (schande) sans nom.
Je n'ai pas ouvert la bouche, je n'ai pas dit un seul mot à la foule, et je suis parti aussitôt.
J'ai vu le vicaire Ponnet (14) entrer à son aise dans l'Hôtel de Ville en compagne d'un monsieur anglais (15) et votre reporter ose écrire que le vicaire a été injurieusement apostrophé par la bande qui m'acclamait.
Voilà, Monsieur, par quels moyens tristes et profondément honteux vous défendez la noble cause catholique!
Vous insererez cette lettre en vertu de mon droit de réponse.

A. Daens,
représentant.

2

A. Daens protesteert bij de krant "Le XXe Siècle" omdat zij twee brieven van hem niet heeft gepubliceerd en een derde brief onjuist heeft weergegeven. Hij eist van de krant dat ze het resultaat van haar eigen onderzoek betreffende de onlusten te Aalst met naam en toenaam bekend maakt.

(14) Jean-Baptiste Ponnet (Borsbeke, 3 oktober 1852 - Sinaai-Waas, 29 maart 1924). Werd in 1877 leraar-surveillant aan het Klein Seminarie te Sint-Niklaas, in 1878 priester gewijd, in 1885 onderpastoor te Zele, vanaf 1 mei 1886 tot 16 februari 1900 onderpastoor in de Sint-Martinusparochie te Aalst en leraar godsdienst aan de Rijksmiddelbare school te Aalst, in 1900 pastoor te Semmerzake en in 1904 te Sinaai-Waas, waar hij overleed. Hij was stichter-bestuurder van de *Katholieke Werkmanskring* te Aalst en een van de redacteurs van *De Denderbode*. Hij was een hevig tegenstander van Adolf Daens.

(15) A. Boone meende uit de mond van A. Daens gehoord te hebben: "Willen wij nen keer op stadhuis kruipen? Waarom en zouden wij op 't stadhuis niet gaan... (volgden dan onverstaanbare woorden) toch niet lang meer duren". Auguste Boone (Aalst, 1840-?) ging na zijn priesterwijding in 1864 naar de missie in Guernsey (Kanaaleilanden), vervolgens naar Londen-Oost, Greenwich en werd later pastoor-deken in Chislehurst (Z.O.Londen), waar hij in 1914 zijn gouden priesterjubileum vierde *(De Godsdienstige Week,* 6 februari 1914, p. 324-325).

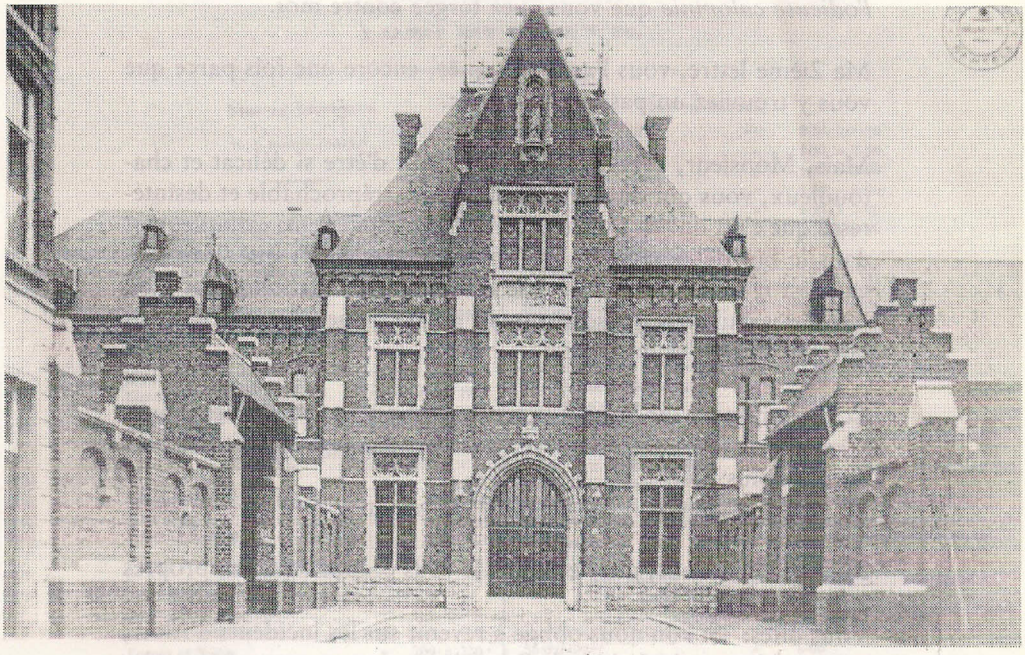

Gezicht op de hoofdingang van het Aalsterse hospitaal waarvan de eerste steenlegging aanleiding gaf tot "zware incidenten" (Aalst, privébezit).

[Aalst, 6 oktober 1895]

M[onsieur] L'éditeur,

Voici ma réponse à votre article du 4 octobre 1895. C'est la quatrième lettre que je suis obligé de vous écrire. Vous n'avez rien inséré de ma 1 ère ni de ma 3 ième lettre, sous le prétexte qu'elles contiennent des injures, en réalité parce qu'elle anéantissent *l'odieuse calomnie* que vous avez forgée contre moi.

Ma 2ième lettre, vous l'avez tronquée, encore une fois parce que vous y trouviez un passage injurieux.

Mais, Monsieur, avez-vous donc le droit d'être si délicat et chatouilleux, vous qui dites d'un catholique irréprochable et désintéressé que c'est un *malfaiteur,* "qu'il ment sciemment, *cyniquement* dans le but de susciter les passions populacières": que "son langage est *ignoble"*? Vous qui me traitez, prêtre catholique et mon frère" des gaillards qui se mettent à la tête d'une troupe de voyous qui ont insulté les ministres?

Et après nous avoir lancé à la tête toutes ces aménités chrétiennes (?) et charitables, vous déplorez que mon langage ne soit pas plus doux et plus poli?
En vérité, si jamais il y a eu des Pharisaïsmes, c'est bien celui-là.

Eh bien, Monsieur, pour en finir, je vous prends dans vos propres paroles.
Vous dites: "Si l'on nous oblige à revenir sur les incidents d'Alost, nous publierons le dossier de l'enquête que nous avons faite et les attestations que nous avons recueillies. *Des prêtres et des laïcs* nous ont affirmé que les incidents que notre reporter nous a signalés en même temps que les correspondants des autres journaux représentés à Alost ce jour-là sont véridiques".
Ecoutez bien.
Je vous somme de vous exécuter.
Publiez le dossier de toute votre enquête; citez les noms de vos honorables témoins, prêtres et laïcs - et si vous dites la vérité, je serai confondu devant toute la ville d'Alost et devant le pays entier. Mais si vous reculez à present, si, après vos affirmations si hardies, vous refusez de fournir la preuve; c'est votre journal le XXe Siècle qui sera jugé par le pays comme il le mérite.
En attendant, je vous salue

A. Daens

3

A. Daens weerlegt in detail de beschuldigingen die enkele getuigen, met name de Aalsterse onderpastoor Ponnet, agent Baeyens, bediende Van der Meersch en Grootjans uit Dendermonde, journalist, voor de reporter van "Le XXe Siècle" hebben afgelegd. A. Daens zal dan ook tegen de krant een proces inspannen.

Aalst, 7 oktober 1895

Monsieur le Directeur,

Il faut que pleine lumière se fasse.
Vous avez enfin précisé *le corpus delicti* et nommé vos témoins.
Vous écrivez: "Au moment où les Ministres etc..."
Voilà votre accusation, nettement formulée, [contre] moi prêtre catholique.
Je répète pour la 4e fois que tout cela est *faux et calomnieux*
1e / Il *est faux* "qu'au moment... un groupe de voyous".
J'ai quitté ma maison avec un de mes amis, environs un quart d'heure après que les ministres étaient entrés à l'Hôtel de ville.
En me rendant à la Grand'Place je me suis arrêté pour causer avec plusieurs personnes; de sorte que quand j'arrivai devant l'Hôtel de ville, les Ministres et les autres y étaient entrés depuis longtemps.
2e / Il *est faux* que mon frère et moi ayons été escortés d'une bande de voyous.
J'étais seul avec cet ami à la Grand'Place; la foule en m'apercevant se met à chanter: Vive Pastor Daens! A ce bruit mon frère accourt et met presse de partir. Nous partons aussitôt par des rues détournées.
3e / Il *est faux* "que agitant leurs bras..."
Je n'ai pas dit à la foule *un seul mot.* Mon frère qui est accouru après a dit seulement: laissez-nous nous promener un peu en paix.
4 / Il *est faux* que Monsieur le vicaire Ponnet ait été en ma présence injurieusement apostrophé par cette bande. J'ai vu Monsieur le vicaire entrer à son aise à l'Hôtel de ville, en compagnie de Monsieur Boone, le curé Alostois de Chislehurst (Angleterre).
Vous terminez votre réquisitoire en annonçant qu'un rapport etc (de ces faits scandaleux avait été transmis le jour même à S.G. l'évèque de Gand). Cela ne m'étonne nullement, cette sorte de rapports fantaisistes et absolument faux est à l'ordre du jour dans le parti conservateur d'Alost.
Après avoir formulé votre accusation, vous écrivez: "Nous appor-

terons le témoignage des personnes les plus honorables d'Alost, *prêtres et laïcs,* affirmant que la relation de notre reporter *est véridique".* Votre rédaction accepte donc la responsabilité des affirmations de votre reporter. C'est bon à retenir.
Au reste, dans le procès qui vous est intenté, vous pourrez citer ces témoins à charge contre nous.

Témoin n° 1

Le vicaire M. Ponnet dit:
Voilà, Monsieur, une *multiplication miraculeuse* de témoins. Malheureusement pour vous, cette nuée de témoins n'a rien vu, rien entendu.
Au n° 1 j'ajoute n° 5, le témoignage de l'Alostois Mr. Boone, curé à Chislehurst; car ces deux témoignages n'en font qu'un. En effet ces deux Messieurs sont entrés ensemble à l'Hôtel de Ville, tout à leur aise et un peu en retard pour le banquet.
Comme ils passaient à côté de moi, je les ai salués; M. Boone seul a répondu légèrement à mon salut.
Ce dernier témoin me fait dire en flamand de contrebande: willen wij 'n en keer op 't stadhuis... kruipen...?
Voici ma réponse.
Je défie ces prêtres de *jurer* devant Dieu qu'une seule de vos accusations est vraie et fondée. Au reste, vous pourrez citer ces témoins à charge contre nous dans le procès qui aura lieu.
Vient le témoin n° [2] de l'agent Bayens (16).

2° Témoignage de l'agent Bayens
"Ce seul agent a parfaitement vu l'abbé Daens et son frère P. Daens, se *trouvant à la Place,* au milieu de la foule, et se dirigeant vers l'entrée de l'Hôtel de ville".
Voilà!
Mais tout le monde a pu me voir à la Grand'Place; nous n'étions ni masqués, ni cachés - Mais peut-être in *cauda venenum.* Je me trouvais devant l'Hôtel de ville, quand mon frère est accouru pour me dire de nous en aller:

(16) August Baeyens verklaarde aan de beruchte adjunct-commissaris Commerman dat A. Daens zich naar de ingang van het stadhuis begaf. Zie meer omtrent de adjunct-commissaris Commerman: L.P. BOON, *De zwarte hand of het anarchisme van de 19de eeuw in het industriestadje Aalst,* Amsterdam, 1976 en L. DE RIJCK, *Politieke en sociale achtergronden van de zaak Commerman,* in: *Het Land van Aalst,* 31, 1979, nr. 2, p. 49-64.

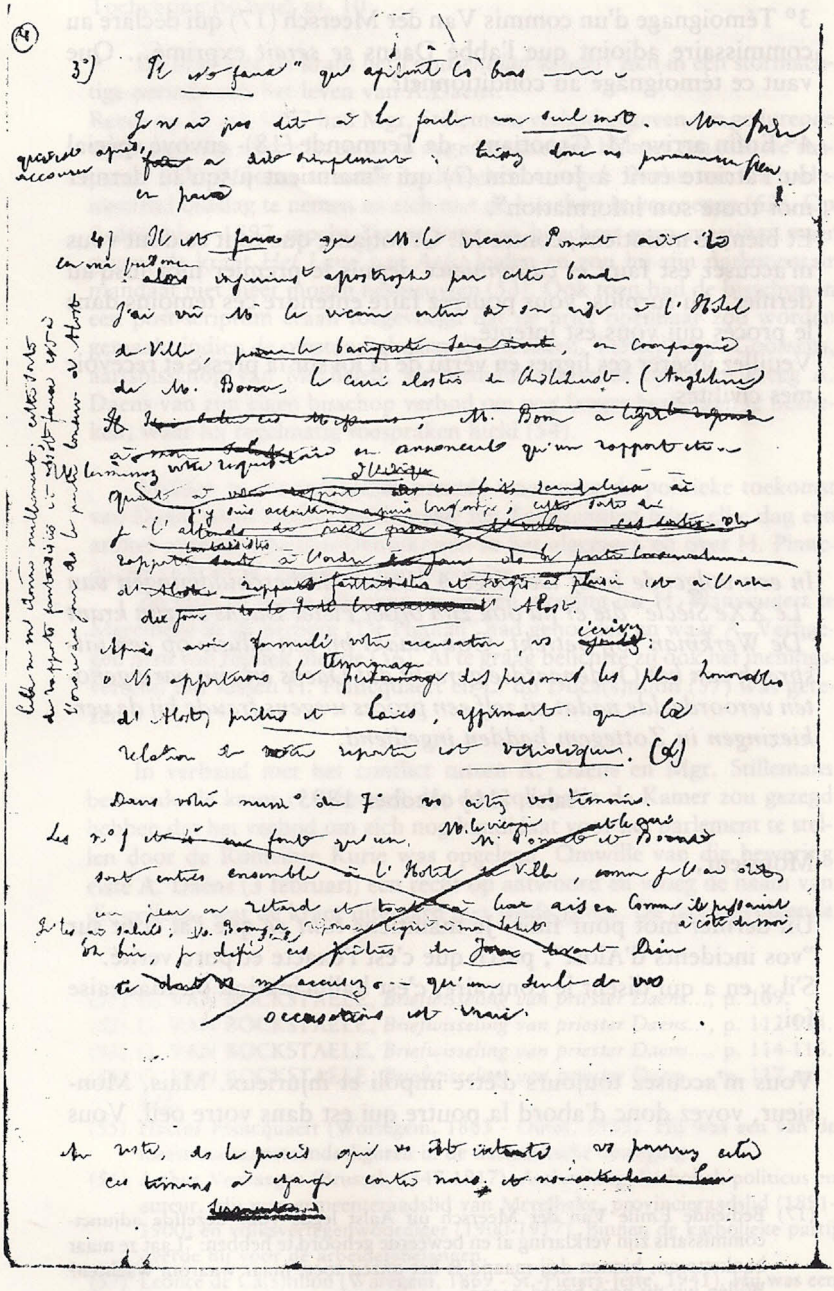

Minuut van A. Daens gericht aan de directeur van "Le XXe Siècle"
(zie brief nr. 3)

3° Témoignage d'un commis Van der Meersch (17) qui déclare au commissaire adjoint que l'abbé Daens *se serait* exprimé... Que vaut ce témoignage au conditionnel?

4° Enfin arrive M. Grootjans - de Termonde (18)- envoyé spécial du Patriote écrit à Jourdain (?) qui "maintient jusqu'au dernier mot toute son information".
Et bien, je maintiens, contre M. Grootjans, que tout ce dont vous m'accusez est faux et *calomnieux* depuis le premier mot jusq'au dernier. Au surplus, vous pourrez faire entendre ces témoins dans le procès qui vous est intenté.
Veuillez insérer ces lignes en vértu de la loi sur la presse et recevoir mes civilités.

4

In een volgende brief weerlegt A. Daens de beschuldigingen van "Le XXe Siècle" die er nu ook zijn broer Pieter Daens en zijn krant "De Werkman" bij betrekt. Ook maakt hij een allusie op een uitspraak van het Oudenaardse gerecht dat Daens en zijn partijgenoten veroordeelde nadat zij zelf een proces wegens fraude bij de verkiezingen in Zottegem hadden ingediend.

Aalst, [11] oktober 1895

Monsieur,

Un dernier mot pour finir. Je maintiens *tout ce* que j'ai écrit sur "vos incidents d'Alost", parce que c'est l'exacte et pure verité.
S'il y en a qui disent le contraire, c'est hallucination ou mauvaise foi.

Vous m'accusez toujours d'être impoli et injurieux. Mais, Monsieur, voyez donc d'abord la poutre qui est dans votre oeil. Vous

(17) Bediende Emile Van der Meersch uit Aalst legde voor dezelfde adjunct-commissaris zijn verklaring af en beweerde gehoord te hebben: "Laat ze maar banketteren, binnen drij maand is het onzen toer; maar waarom wachten? Willen wij nu naar boven gaan?".

(18) Grootjans, Dendermonde, Dr. in de Rechten, uitgever van *Schelde en Dender* en bediende op het stadhuis van Aalst.

Jean-Baptiste Ponnet, onderpastoor van de Sint-Martinusparochie te Aalst van 1886 tot 1900, was een hevige anti-Daensist. Deze gravure werd getekend door Restell en gedrukt bij de drukker-uitgever C. Van de Putte n.a.v. het 10 jarig bestaan van de Katholieke Werkmanskring te Aalst (1887-1897).
(Aalst, privébezit).

dites de mon frère, aussi sincère catholique que tous les patrons et les rédacteurs du XXe Siècle...(?), que c'est un malfaiteur, qu'il ment sciemment et cyniquement, que son article est un comble de grossièreté, de méchanceté et surtout de bêtise".

Et de moi vous écrivez: "que le tribunal d'Auden(arde) a fait justice de la frivolité et de l'aplomb avec lesquels cet homme lance des accusations contre des honnêtes gens" (19). Regardez-vous peut-être ce tribunal comme infaillible? Soyez sans crainte, il sera parlé en temps et lieu de ce jugement étrange, car sachez-le bien, je défendrai mon honneur jusqu'au bout et contre qui que ce soit.
Enfin vous appelez le journal de mon frère "un pamphlet hebdomadaire qui a traîné dans la boue (slijk) *tous* les chefs du parti catholique".
Voilà une accusation grave, mais fort gratuite.
Quels sont les chefs catholiques traînés dans la boue par le journal de mon frère?
Nommez-les.
Le XXe Siècle, qui n'a pas encore une année d'existence, est bien jeune pour parler avec ce mépris d'un journal qui depuis plus de 25 années défend la cause catholique d'une manière loyale et désintéressée.

Veuillez insérer cette réponse dans votre article du 11 octobre et recevoir mes civilités

A. Daens

Si vous répondez à cette lettre, je vous prie de signer la réponse - ainsi le veut la loyauté et l'honneur.

(19) Deze "eerlijke" mensen waren: O. de Savoye, uit St.-Lievens-Esse, H. De Beer, Leeuwergem, Th. De Moor, Oombergen, A. Mussely, Zottegem, H. Van Lierde, Zottegem, J. Bouckaert, St.-Lievens-Esse; H. De Beer, St.-Maria-Oudenhove, J.B. Van Aelbrouck, Velzeke, E. Vekeman, Zottegem, E. Talloen, St.-Maria-Oudenhove en G. Crombé, Zottegem, allen leden van het kiesbureau te Zottegem. Zie verder: G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 70-72.

De Denderbode gebruikte de rubriek "Pol en Constant", voorafgegaan door deze gravure, om in dialoogvorm op een soms harde en brutale manier A. Daens aan te vallen.
(Brussel, *Koninklijke Bibliotheek, Kranten,* J.B. 74).

Clemens Van de Putte, uitgever-drukker van *De Denderbode,* waarin vele rtikels verschenen gericht tegen A. Daens en de Christen Democraten.
(Aalst, privébezit).

5

A. Daens gaat niet akkoord met de inhoud van het nieuwe artikel in "Le XXe Siècle" en beweert dat de aangehaalde feiten slechts in de fantasie van de lokale reporter bestaan.

[Aalst, 12 oktober 1895]

Monsieur,

Je reçois votre numéro de ce matin, et voilà que vous le prenez maintenant sur un ton doctrinal et presque tragique.
Le XXe Siècle existe à peine; et il se croit déjà la Loi *et les prophètes;* il ménace et pardonne, il excommunie et fulmine.
Il faudrait cependant savoir préalablement qui Vous êtes et de quelle autorité vous êtes investis dans le parti catholique.
Il ne suffit pas de s'appeler le *XXe Siècle* pour commander en maître.
Le début de votre article est solemnel: "Ce n'est pas [sans une vive répugnance et un profond chagrin... ce début fait rêver".])

Et bien! Messieurs du XXe Siècle, moi je vous répête pour la XXe fois que "toute cette série de faits et de documents accablants pour moi, prêtre, n'existe que dans l'imagination affolée de votre reporter et de vos soi-disant témoins"

Ceci en réponse à votre article du 12e octobre 1895.

Je vous salue poliment
A. Daens.

ALGEMENE TOELICHTING BIJ DE BRIEVEN NRS. 1—5

Vanaf midden 1895 poogden de conservatieve katholieken - ook Bewaarders of Bewarende Katholieken genoemd - met allerlei middelen priester Adolf Daens, volksvertegenwoordiger van 1894 tot 1898 van het arrondissement Aalst, en zijn partij, de Christene Volkspartij, in discrediet te brengen. De minste aanleiding was voor de kranten voldoende om A. Daens te boycotten en te beschimpen.

Na de Romereis van A. Daens schreef paus Leo XIII op 10 juli 1895 een brief aan de Belgische bisschoppen waarin hij o.a. pleitte voor de eendracht onder de katholieken. Drie dagen later liet de Gentse bisschop, Mgr. Stillemans, aan A. Daens weten dat hij voortaan mis kon lezen in de

kapel van het (Oud-) Hospitaal of in die van de Broeders in De Ridderstraat (20).

In Aalst hadden op 22 en 23 september 1895 grote plechtigheden plaats n.a.v. de plaatsing van de gedenksteen voor het nieuwe "Moeder-, ongeneesbaren- en gasthuis" op de Hertshage. Op de eerste dag ging een "luisterrijke praalstoet" door de voornaamste Aalsterse straten, die gevolgd werd door de uitvoering van een gelegenheidscantate met 500 uitvoerders. Voor de ere-genodigden met o.a. enkele ministers, de gouverneur van Oost-Vlaanderen en alle parlementairen van het arrondissement Aalst, behalve A. Daens, was er om 18.00 uur op het stadhuis een groots banket voorzien (21).

Eens de stoet beëindigd ging A. Daens met enkele vrienden naar de Markt. Volgens *Le XXe Siècle* lokte hij er een "zwaar incident" uit.

Dit incident grepen de conservatieve katholieken, onder de leiding van baron L. de Béthune (22), aan om nog meer dan voorheen op Mgr. Stillemans druk uit te oefenen. Kanunnik De Becker, prof. te Leuven, (23) adviseerde de bisschop een onmiddellijke suspensie aan A. Daens op te leggen. Hoewel de bisschop op dit verzoek niet inging nam de druk nog toe, zij het voorlopig zonder resultaat.

Toelichting bij brief nr. 1

Op 24 september publiceerde *Le XXe Siècle* op de tweede bladzijde het verslag van haar speciale correspondent over "Les Fêtes d'Alost" dat eindigde met "Grave incident".

's Anderendaags verscheen er op de frontpagina onder de titel "La paix par la Justice" een ingekorte versie van het artikel dat in de krant van Pieter Daens *Het Land van Aelst* verschenen was en waar er op een eerder spottende manier in dialoogvorm tussen "Trien en Siska" de gebeurtenissen van 22 september werden opgetekend.

Reeds na het eerste artikel stuurde A. Daens een brief naar *Le XXe Siècle,* die hem weigerde op te nemen maar er wel melding van maakte.

(20) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 68-70.

(21) D. PODEVIJN, *De gasthuiszusters en de gezondheidsvoorzieningen in de twintigste eeuw,* in: *Een hart voor mensen, 300 jaar hospitaalzusters te Aalst, van de hervorming van 1685/86 tot heden,* Aalst, 1986, p. 99.
Zie ook: *Daens in de gazet...*, rubriek: *"Krakeel te Aalst".*

(22) L. de Béthune (Aalst, 1864-1907). Zoon van P. V. Bethune en A. Eliaert. Was van 1898 tot 1907 katholiek volksvertegenwoordiger.

(23) Jules De Becker (Leuven, 1857-1936) was professor in Kerkelijk Recht aan de Leuvense Universiteit (Zie meer: G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 31-34).

Vermits er ook een gelijkaardige versie van de Aalsterse gebeurtenissen verschenen was in *Le Courrier, De Gazet van Antwerpen* en *Le Patriote* vond de redactie het niet nodig om zijn brief te publiceren.

Gelijktijdig had A. Daens een copie van het artikel van *Le XXe Siècle* naar Mgr. Stillemans doorgestuurd (24). In die brief weerlegde hij al de beschuldigingen die *Le XXe Siècle* tegen hem uitte. Ook L. de Béthune, volksvertegenwoordiger en tegenstander van A. Daens, bleef niet stil zitten en lichtte op zijn beurt de Gentse bisschop uitvoerig in (25).

Toelichting bij brief nr. 2

Op 4 oktober drukte *Le XXe Siècle* op haar eerste pagina nu wel een (tweede) brief van A. Daens af, die ermee dreigde naar de Rechtbank te stappen als hij geen recht op antwoord kreeg. In die brief, waarvan er geen minuut bewaard is, liet de redactie een passage schrappen omdat die voor de krant beledigend was.

De krant bleef niettemin bij haar versie van de feiten, hierin gesteund door een anonieme brief die burgemeester V. Van Wambeke (26), op de vooravond van de plechtigheden had ontvangen en waarin stond dat "de valse democraten bij het begin van het banket het stadhuis zouden bestormen".

Een derde brief, waarvan evenmin een minuut bewaard is en die een reactie was op een artikel van 27 september, weigerde *Le XXe Siècle* af te drukken; maar zij publiceerde in haar krant van 7 oktober een nieuwe brief van A. Daens die in feite een variante van de derde brief was. In beide brieven eiste A. Daens dat de krant haar bronnen zou kenbaar maken wat ze dan ook gedaan heeft.

Toelichting bij brief nr. 3

Nu de krant eindelijk de kaarten op tafel had gelegd kon A. Daens in een nieuwe brief de getuigenissen één voor één weerleggen. Voortaan was de krant voorzichtiger en ze meldde reeds op 10 oktober de ontvangst

(24) Gent, Bisdomarchief, *Mgr. Stillemans, Dossier A. Daens 1893-1898,* nr. 8.3., brief van A. Daens aan de bisschop, 24 september 1895.

(25) Gent, Bisdomarchief, *Mgr. Stillemans...,* nr. 8.1 - 8.7.

(26) Victor van Wambeke (Aalst, 1813-1896) speelde gedurende een halve eeuw een gewichtige rol in het politiek leven als gemeenteraadslid, volksvertegenwoordiger (1864-1894), burgemeester en ondervoorzitter van de Kamer. Op 9 december 1894 werd hij als parlementair vervangen door Adolf Daens (Zie ook: E. DE RIDDER-DE SADELEER en M. CORDEMANS, *Verkiezingen en verkozenen in het arrondissement Aalst 1831-1878,* Gent, 1968.

ervan maar wegens de overvloed aan kopij - in Ottignies was er een zwaar treinongeval met 17 doden - kon zij de brief slechts 's anderendaags publiceren.

Zoals bij andere brieven werd de uitgave ook nu gevolgd door een commentaar en aangevuld met een brief van de heer Grootjans uit Dendermonde die zijn bewering staande hield.

Toelichting bij brief nr. 4

De krantecommentaar van 11 oktober lokte bij A. Daens terug een reactie uit. Hij aanvaardde niet dat de krant van zijn broer beschuldigd werd van grofheden, kwaadwilligheid en stommiteiten. Tevens had hij bedenkingen bij de uitspraak van de Oudenaardse rechtbank, die de Christene Volkspartij tot de onkosten van het proces veroordeelde. Leden van die partij hadden immers een klacht ingediend omdat de conservatieve katholieken, bij het tellen van de stemmen in het kanton Zottegem, zouden gefraudeerd hebben. De rechter aanvaardde de klacht niet. Integendeel, hij veroordeelde de partij "wegens roekeloze miskenning van de waarheid, de laster en de schade van de tegenpartij". Enkele partijleden, w.o. A. Daens, moesten de proceskosten betalen en het vonnis in enkele kranten laten afdrukken (27). In het parlement repliceerde A. Daens, op een verwijzing van Ch. Woeste naar dit proces, dat het toch opvallend was hoe zij telkens in Oudenaarde veroordeeld werden terwijl de fraude nochtans duidelijk was.

Toelichting bij brief nr. 5

De Aalsterse incidenten werden in *Le XXe Siècle* afgesloten met de publicatie van een vijfde brief die gelijktijdig met de vorige in de krant van 14 oktober verscheen. Die vijfde brief is op zijn beurt een reactie op een hoofdcommentaar van de krant op 12 oktober.

Intussen had A. Daens bij een Brusselse Rechtbank een klacht ingediend tegen *Le XXe Siècle,* die schreef dat zij met een gerust geweten de uitspraak afwachtte.

6

A. Daens beschuldigt de Denderbode van lasterlijke taal tegenover zijn persoon omdat hij zich bij de stemming over de dotatie t.v.v.

(27) *De Denderbode,* 13 oktober 1895 en *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants, session ordinaire de 1895-1896,* p. 22.

de graaf van Vlaanderen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers had onthouden en omdat hij tegen het vrijkopen was van de legerdienst.

[Aalst, 6 januari 1897]

M[ijnheer] Van de Putte (28),

Kunt ge dan toch geen andere wapens gebruiken om mij te bestrijden, dan *liegen, schimpen en lasteren.* * 't Is gelijk welk nummer van den Denderbode dat men in handen neemt; 't altoos dezelfde polemiek bestaande in persoonlijke lasterlijke beleedigingen.

Ook durft er niemand uw smaadartikels teekenen. Moet men geen onbeschofte en hooveerdige zatlap zijn om in uwe samenspraak van *Pol en Stant* te schrijven dat wij bezeten zijn van al de duivels der helle?

En als er aan u, Mr. Van de Putte, rekenschap worde gevraagd over al die beleedigingen en dat gij voor de rechtbank van Dendermonde verschijne, dan antwoordt gij dat de schrijver van die schandartikels onbekend blijft, dat gij er enkelijk de drukker en uitgever van zijt.

Ga maar voort, Mr. Van de Putte, met uw liegen en lasteren; een tijd zal komen dat de katholieken zich zullen afkeeren van den walgelijken draf die gij hen wekelijks opdischt.

Ik zal mij voor heden vergenoegen uw fijn reukorgaan in twee van uwe leugens te doppen. In de legerkwestie heb ik gesproken tegen het voorrecht van 't remplacement *ten prijze van 1600 fr.* Ik zeide dat zulk remplacement het voorrecht der rijken is, en dat moet verdwijnen. Wil men het remplacement behouden, men moet het bereikbaar maken aan den kleinen burger, aan boeren en werkmannen.

* In de minuut is geschrapt en in de krant toch opgenomen: "Is het weerdig van de Katholieke Partij welke gij verdedigt op zulke wijze".

(28) Clemens Van de Putte (Aalst, 1838-1913) uitgever-drukker van *De Denderbode* sinds 1871 samen met zijn broer en vanaf 1873 tot aan zijn dood in 1913 alleen. Hij was gehuwd met Julia Goossens, was voorzitter van het "Weldadigheidsbureel", lid van de "Burgerlijke Revisieraad", van de stedelijke Spaarkas en van het "Beschermcomiteit" van het arrondissement Aalst.

Op die woorden beweert gij in uw nummer van... dat er in de Kamer een algemenen *schaterlach* opging. Welnu, dat is een domme en schaamteloze leugen; *en ik daag u uit,* Mr. Van de Putte, uwen leugen goed te brengen.

2de leugen
In uw nummer van 3 januari 1897 slingert ge naer mijn hoofd een handvol beschimpingen omdat ik in de stemming der 200.000 fr. voor den graaf van Vlaanderen (29) niet heb gestemd.
Ziehier de reden, Mr. Van de Putte; tracht ze te weerleggen.

Die jaarlijkse gifte van 200.000 fr. aan de Graaf is onredelijk. Zeer veel katholieke Kamerleden betreuren dat zij die onredelijke dotatie *moeten* stemmen.
Hij is een schatrijke prins, bezit meer dan 60 miljoen. Om zijnen rang van prins te houden heeft hij dit jaargeld niet van noode.
Daerenboven ons ministerie verklaart dat er spaarzaam moet bestuurd worden; uit hoofde van spaarzaamheid werden 200.000 fr. geweigerd om den toestand van de onderwijzers onzer kleine gemeenten te verbeteren.
Maar van den anderen kant had men de betekenis der stemming gansch verdraaid.
Die er voor stemt, zeide men, is Koningsgezind; die er tegen stemt is Republikein en Revolutionair, gelijk gij zegt. In zulken toestand heb ik mij onthouden; wat zoudt gij gedaan hebben Mr. Van de Putte?

In alle geval moet gij mij daarom die vloed van domme en lompe beleedigingen naar 't hoofd smijten?
Uit die twee staaltjes zullen uwe verstandige lezers oordeelen wat ze moeten denken van al uwen zever.
Dees antwoord op uwe nummers van 20 en 27 December en van 3 Januari zult gij drukken in uw aanstaand Zondagnummer. **

Priester Daens,
Volksvertegenwoordiger.

** N.B. Gij zendt spionnen uit om te weten wat er op Chipka in de stad 's nachts gebeurt; zoudt gij niet beter doen met uwen spion te zenden naar Gent om de heldendaden na te sporen van sommige Bewarende Kopstukken? Uw Pol en Stant zullen daar gewenst zijn en zullen naar 't passende wijf niet meer moeten zoeken...

(29) Filips, Graaf van Vlaanderen (Brussel, 1837-1905) was de derde zoon van Leopold I en koningin Louise-Marie en broer van koning Leopold II. Hij huwde in 1867 met Maria, prinses van Hohenzollern en had 5 kinderen, waarvan de jongste, Albert, in 1909 koning zou worden.

7

A. Daens schrijft een nieuwe brief aan de heer Van de Putte, die de vorige brief weigerde te publiceren en die nu voor de rechtbank van Dendermonde gedaagd wordt. Opnieuw reageert A. Daens op een emotionele manier i.v.m. het aangenomen pensioenstelsel, een tekstvervalsing en het "treinincident" van Londerzeel.

Aalst, 13 januari 1897

M[ijnhee]r Van de Putte,

't Is nu genoeg gelogen, geschimpt en gelasterd. Voortaan zal ik van heden af uw fijn reukorgaan in eenige uwer leugens doppen en uwe domste lezers zullen klaar zien hoe gij met de waarheid den spot drijft.
Ik ben kontent dat ge mijn brief van verleden week niet hebt overgenomen in uw nummer van zondag laatst; dat geeft mij de gelegenheid U voor de Rechtbank van Dendermonde te verdagen en daar uw schandige artikels bloot te leggen.

Ha! gij durft schrijven *dat ik eene* smeerlapperij heb uitgevonden om in de Kamers te geraken! Dat de klauw van Lucifer op onze schouders drukt! Dat ik met mijn jaarwedde van Representant ga smeren in de schoonste restaurants van Brussel... en daarna, gaat ge wroeten in 't bijzonder leven, waar gij niets te zien hebt, Mr. Van de Putte, en met uw scheef oog legt gij alles op slechte wijze uit.
Hoe is 't toch mogelijk?

Hoe wilt gij het stroopijltje in 't oog van politieke tegenstrevers opmerken, en de schromelijke balken niet zien die in uw eigen ogen zitten?
Ziet gij dan niet wat al schandalen, die in uw zoogezegde Katholieke Partij als stinkende etterbuilen losbreken. Ik ben het, Mr. Van de Putte, die schrijft dat de arme werklieden van Aelst, die voor 't eerste stelsel van pensioen stemden, een *onbegrijpelijke domheid* hebben bedreven.
En ik bewijs dat.

Dat eerste stelsel bestaat hierin dat de werkman zelf de pensioenkas zou stichten en dat de Staat ter hulp komt met subsidiën.
Maar dat is geen pensioen meer van den Staat voor de oude werk-

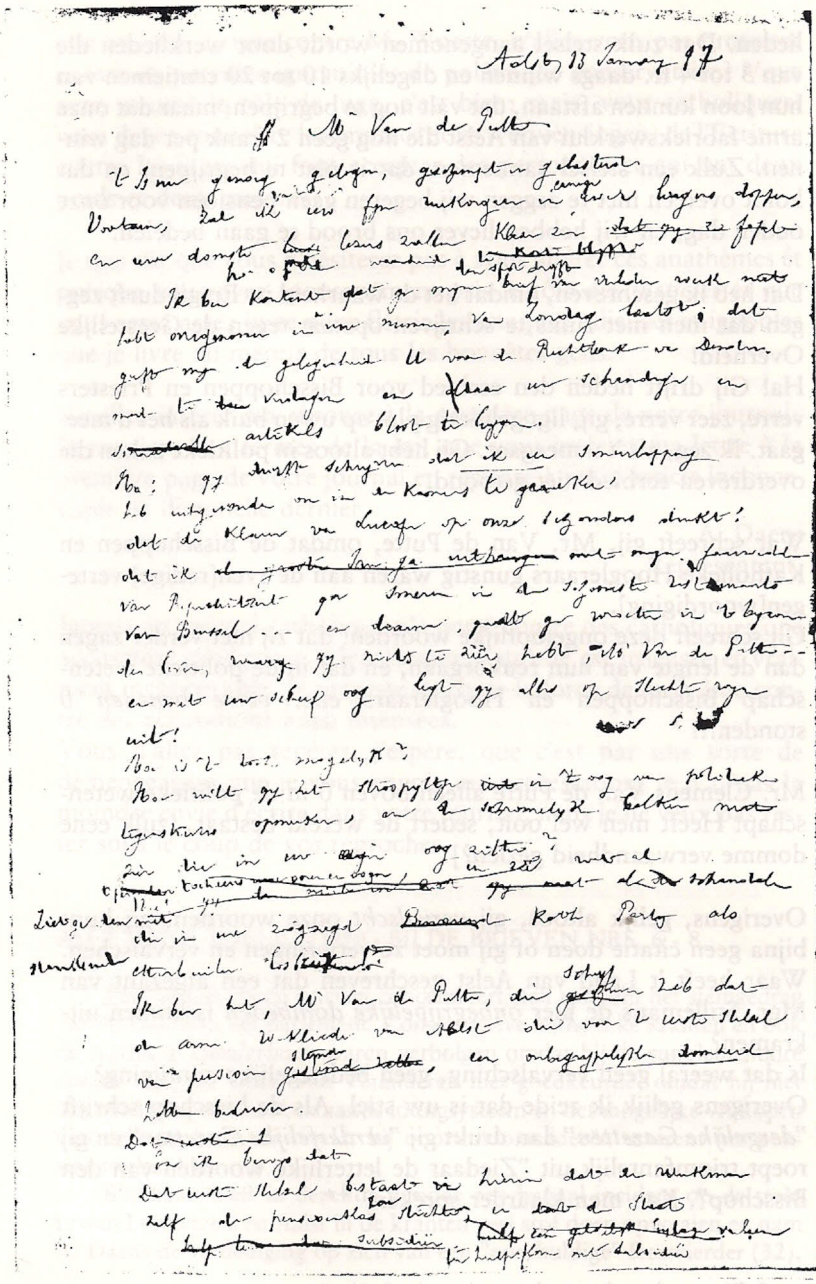

Minuut van A. Daens gericht aan C. Van de Putte, drukker van de *De Denderbode* (brief nr. 7).

lieden. Dat zulk stelsel aangenomen wordt door werklieden die van 3 tot 4 fr. daags winnen en dagelijks 10 tot 20 centiemen van hun loon kunnen afstaan, dat valt nog te begrijpen; maar dat onze arme fabriekswerklui van Aelst die nog geen 2 frank per dag winnen. Zulk een stelsel aannemen, dat is niet te begrijpen, en dat komt overeen met te zeggen wij begeren geen pensioen voor onze ouden dag, en wij hebben liever ons brood te gaan bedelen.

Dat heb ik geschreven, omdat het de waarheid is. En gij durft zeggen dat men met zulks te schrijven opstaat tegen de Geestelijke Overheid!
Ha! Gij drijft heden den eerbied voor Bisschoppen en Priesters verre, zeer verre; gij, ligt gelukkig plat op uwen buik als het u meegaat. Ik zeg, als 't u meegaat. Gij hebt altoos in politieke zaken die overdreven eerbied niet getoond.

Wat schreeft gij, Mr. Van de Putte, omdat de Bisschoppen en Katholieke Hoogleraars gunstig waren aan de even[redige] vertegen[woordiging].
Gij schreeft deze ongelooflijke woorden: dat zij niet verder zagen dan de lengte van hun reukorgaan, en dat in de politieke wetenschap Bisschoppen en Hoogleraars enz. *verre beneden 0* stonden!!! *

Mr. Clemens Van de Putte alleen boven 0 in de politieke wetenschap! Heeft men wel ooit, sedert de wereld bestaat, [zulk eene domme verwaandheid gezien?]

Overigens, gelijk altoos, gij *vervalscht* onze woorden, gij kunt bijna geen citatie doen of gij moet ze verwringen en vervalschen. Waar heeft 't Land van Aelst geschreven dat een afgezant van Mgr. Stillemans de hier *onbegrijpelijke domheden* is komen uitkramen?
Is dat weeral geen vervalsching, geen bedriegelijke aantijging?
Overigens gelijk ik zeide dat is uw stiel. Als de bisschop schrijft *"dergelijke Gazetten"* dan drukt gij *"verderfelijke Gazetten"* en gij roept triomfantelijk uit "Ziedaar de letterlijke woorden van den Bisschop". Kan men klaarder spreken? **

* Die ongehoorde en schaamteloze domheid schreeft gij en gij komt ons nu beschuldigen niet eerbiedig te zijn jegens de Kerkelijke Overheid!

** Als gij geen nieuwe nota van vermaning, waarvan gij natuurlijk eene veroordeling en do...(?) van maakt haalt gij een oude Nota uit de hoek en gij geeft

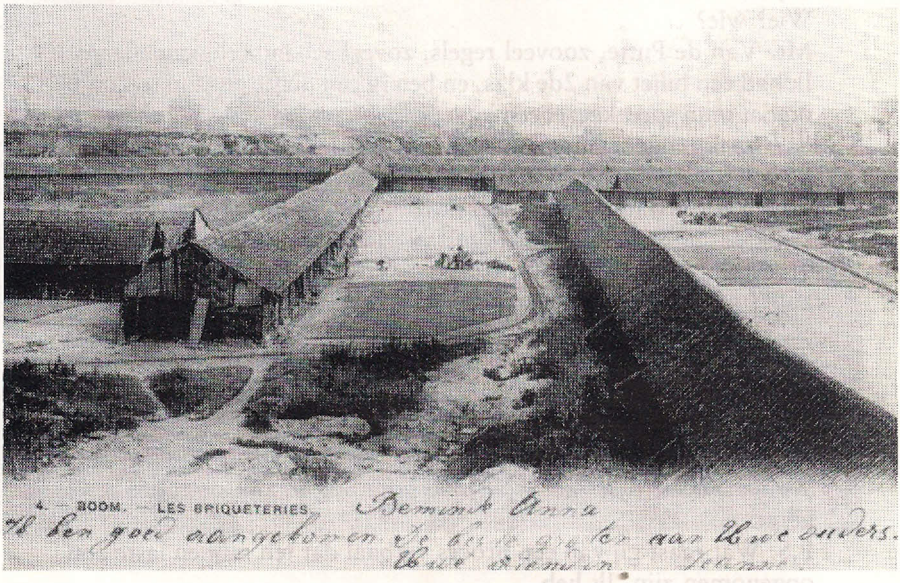

Typisch beeld van een Boomse steenbakkerij begin 20e eeuw: droogloodsen met de "plaatsen", de uitgraving alsook de bebouwing langs de overgebleven bermen. (Boom, *Archief EMABB*. Met dank aan de heer Paul De Niel).

Ik vraag het aan al uw lezers; is zulke polemiek weerdig van eene Katholieke Gazet? ***

Gij vindt geen spotternijen en beledigingen genoeg omdat ik op Nieuwjaar met andere Kamerleden naar het K[oninklijk] P[aleis] ben geweest op persoonlijke uitnodiging van de *Qaestuur* van de Kamer. En gij durft schrijven...
Maar wat de oren opent in al uw onbeschrijfelijk liegen en *bedoen* is 't volgende:...
Gij drukt Mr. Van de Putte
Wie? wie?
Mr. Van de Putte, zooveel regels, zoveel schaamtelooze leugens! Ik had een biljet van 2de klas, en ben in een derde gegaan te Boom omdat mijn spreekgezel een kaartje had van 3de klas. Wat hebt gij daarop te zeggen? Niemand heb ik in den trein opgehitst, integendeel ik heb de brave Vlamingen, die wat vrolijk waren en wilden zingen tot bedaardheid aangezet. ****
Druk dezen brief op *eerste bladzijden,* van uw eerste *zondagnummer* in antwoord op uw gazet van verleden zondag - of gij holt andermaal naar Dendermonde voor de Rechtbank.

Priester A. Daens,
Volksvertegenwoordiger

Wellicht heeft A. Daens volgende nota nog in zijn originele brief gezet:
P.S. Wat raast gij van een proces verbaal dat ten mijnen laste zou opgenomen zijn. Ik heb...
Wat blijft er dus nog over M. Van de Putte, van al die leugens en die laster welke gij ophoopt om mij te bestrijden.

ze af zonder *datum* om aan uwe eenvoudige lezers te doen geloven dat het eene splinternieuwe Nota is.
Vindt gij geen Nota in dees Bisdom, dan gaat gij er een opzoeken in een ander bisdom; en gij drukt: *Vierde* bisschoppelijke veroordeling der Daenspartij, en met zulke lafhartige en eerloze wapens bestrijdt gij mij.

*** Wanneer zult ge dan toch eens uwe politieke tegenstrevers op een deftige wijze, met redenen en bewijzen bestrijden maar dat is waarschijnlijk te veel gevraagd.

**** Maar ik heb getracht het proces-verbaal te doen intrekken dat tegen een andere persoon wordt opgesteld.
Gij ziet dat er van al uw liegen en laster niets, volstrekt niets overblijft.
Ik geloof dat het voor u niet zal voldoende zijn en dat uw...(?).

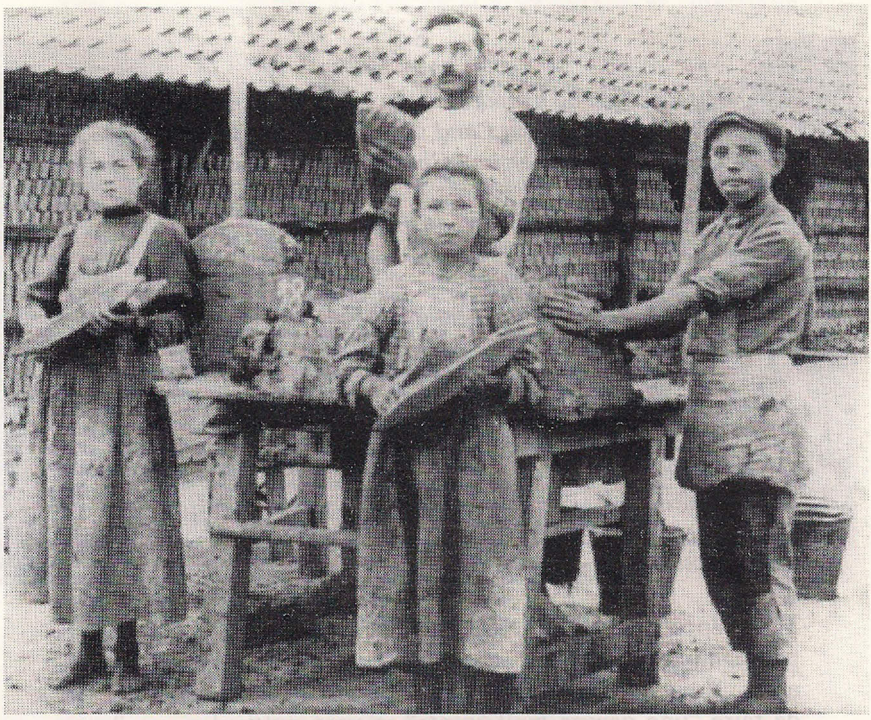

Kinderarbeid in een Boomse steenbakkerij (begin 20e eeuw): de twee meisjes moesten als "afdragers" de vormelingen naar de "plaats" dragen en neerleggen. De jongen is een kleiopzetter - een jèèropzetter - die de "steentafel" moest voorzien van voldoende "jèèr" (klei). De enige volwassene is de steenmaker.
(Boom, *Archief EMABB*).

Ach! ja, er blijft iets van over, Mr. Van de Putte het schandaal van zulke oneerlijke wapens te gebruiken tegen een Katholiek Priester die gij aanziet als een politieke vijand; - en de schande voor U van overtuigd te zijn van leugen en laster.

8

A. Daens weerlegt de kritiek van een krant tegen hem en zijn broer op een artikel dat in "Het Land van Aelst" was verschenen en dat handelde over het bezoek van Ch. Woeste aan Aalsterse rijke burgers.
Tevens geeft hij zijn relaas van het "treinincident" na zijn toespraak te Boom.

[Aalst, januari 1897]

Monsieur le Directeur (30),

Après l'attaque violente et inconcevable que vous vous êtes permise contre moi à l'occasion d'un article dans *Land van Aelst,* vous ne direz plus, j'espère, que c'est par une démangeaison malarienne (jeuk van de malaria, onweerstaanbare drang) que je réponds dans votre journal.

Vous reprochez à mon frère et moi de mener contre les catholiques une campagne des plus âpres, des plus injustes; et de plus odieuses. Vous nous traitez de "cerveaux brûlés", vous nous accusez de faire "une oeuvre malfaisante" et vous prétendez que "notre démocratie est dans le fond socialiste et antichrétienne". Et quel crime horrible aurions-nous donc commis?
Le *Land van Aelst* a osé dénoncer, dans un dialogue humoristique, que M. Woeste (31) lors de ses visites de nouvel an à Alost n'a visité que des maisons riches, que par conséquent il n'est pas étonnant qu'il ne connaît pas la situation des petits bourgeois et des ouvriers; et qu'il est regrettable qu'il ne soit pas resté jusqu'au

(30) De naam van de franstalige krant is niet gekend.
(31) Charles Woeste (Brussel, 1837 - Elsene, 1922). Deze Brusselse advokaat was van 1874 tot aan zijn dood in 1922 volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Aalst. Hij was een verwoed tegenstander van de democratie en het flamingantisme en overtuigd voorvechter van het conservatisme. Aldus was hij één van de grootste antagonisten van het Daensisme.

In de steenbakkerijen van Niel en omgeving is er geen onderscheid tussen woon- en werkplaatsen. Pal naast en tussen de woonhuizen staat een oven en rechtover de huizen bevinden zich de droogplaatsen.
(Boom, *Archief, EMABB*).

Mardi pour voir les centaines de pauvres qui tremblent de froid et de faim attendant des heures devant le Bureau de Bienfaisance dans l'espoir de recevoir une petite aumône:

Voilà le *corpus delicti,* voilà le forfait *abominable* que vous dénoncez à l'indignation des Catholiques! Je vais vous répondre nettement, M. le Directeur, et en mettant bien les points sur les i.

1° *Le Land van Aelst* n'est pas mon journal; c'est mon frère qui en est le propriétaire et le rédacteur responsable. Je réponds, moi, des articles que j'écris et signe. De quel droit m'endossez- vous la responsabilité d'articles qu'on peut trouver importuns et regrettables? J'espère que cette fois et enfin, M. le Directeur, vous avez compris et que vous retiendrez.

2e Qu'est-ce que c'est que ce reproche adressé à M. Woeste de ne visiter que les maisons des riches en comparaison des outrages et des calomnies lancées chaque jour contre moi dans les journaux conservateurs du pays d'Alost?
Est-ce que mon honneur ne vaut pas celui de M. Woeste? Et tout sera-t-il permis, toléré et passé sous silence quand il ne s'agit que de honnir (beschimpen) ma personne? Vous vous érigez en juge de la politique et polémique alostoise?
C'est bien, mais alors votre devoir le plus élémentaire est de prendre connaissance des faits, de voir ce qui s'écrit dans notre belle presse conservatrice. En voici quelques échantillons.

J'ai eu l'audace de me joindre à la Députation de la Chambre qui s'est rendue au Palais le premier jour de l'an. Cela ne vaut d'un journal conservateur d'Alost une bordée d'injures et d'insinuations malveillantes; l'article est intitulé: Leitoe Daens (Daens le lâcheur): Pourquoi le lâcheur Daens voulait-il venir au Palais?... Ne serait-ce pas pour pouvoir, dans les meetings où il... (?) le peuple, comparer le luxe des appartements royaux aux habitations ouvrières de la ville et des campagnes?...
Puis suit une bordée des plates injures intraduisibles: l'homme aux boyaux (?) (darmen, saucissen?), sibbedominee, broeksch... etc...
Que dites vous de ces grossièretés, M. le Directuer. Si nous disions la centième partie à l'adresse de M. Woeste, quel cris d'effroi (?) vous jetteriez?

3e fait / Chaque semaine paraît dans un journal conservateur d'Alost un dialogue entre *Pol et Stant,* aussi inepte que grossier et

Arbeiderswoningen, gebouwd in de put en bij hoogtij veelvuldig overstroomd in sterk contrast met de burgershuizen boven op de berm.
(Boom, *Archief EMABB*).

violent. Lisez ces jolis dialogues, Monsieur le Directeur, si vous en avez le courage. Vous y verrez que les Chrétiens Démocrates sont des *apostats,* possédés de tous les diables de l'enfer, qu'ils veulent monter comme Lucifer mais qu'ils tomberont comme lui. Et autres bêtises du même genre. On y dit de moi en particulier que j'aime me faire bomboner dans les plus beaux restaurants de Br[uxelles].

4e fait / Dernièrement, un dimanche je revenais d'un meeting donné par les briquetiers de Boom...; cela me valut cet articulet.

Qui? Qui? Qui?
Qui grimpa il y a quelques jours par exception entre Boom et Londersele dans un compartiment de 3me classe? Qui fut là, comme toujours, un exemple de convenance et de politesse? Qui excita quelques braillards (luidruchtige typen) à enfreindre (overtreden) les ordres du gardien qui reçut à sa charge un retentissant procès-verbal?
Qui, qui, qui?

Tout cela est une lâche calomnie à mon adresse. Tous les lecteurs du journal savaient que j'ai donné un meeting aux briquetiers de Boom, et que j'étais visé dans cet articulet, faux d'un bout à l'autre. Dans mon compartiment se trouvaient quelques braves campagnards qui venaient d'un tir à l'arc; ils voulaient chanter, le garde-convoi le défendit. Je tâchai de les calmer. Un procès-verbal fut dressé contre l'un des chanteurs; je me suis efforcé d'arranger l'affaire. Et ce simple fait donne à un journal conservateur d'Alost l'occasion de me décocher une lâche calomnie, je dis lâche car il prétend que je ne suis pas visé.

Mais ce qui dépasse toutes les bornes, c'est que ce journal a affirmé que dernièrement revenant *à minuit* chez moi, j'étais tellement ivre que j'ai dû appeler les veilleurs de nuit afin de trouver le trou de la serrure de ma maison!

Voilà, Monsieur, le Directeur, une calomnie ordinaire stupide, n'est-ce-pas? Je vais intenter de ce chef un procès au journal conservateur, et il plaidra de nouveau que je ne suis *suffisamment* désigné ou bien qu'il a dit cela pour rire. Que dites-vous de cette polémique-là, M. le Directeur? Est cela catholique?

Et puisque vous avez trouvé des accents indignés pour reprouver

une attaque dirigée contre M. Woeste, n'allez-vous pas protester contre de pareilles ignominies de polémique conservatrice? Vous avez assumé le rôle de juge, c'est bien; mais, vous catholiques, vous devez connaître les imprécations (verwensingen) de l'Ecriture contre les juges qui font accepter des personnes et qui ont deux poids et deux mesures.

Je suis sûr que vous n'hésiterez pas à vous altérér ces anathèmes ét puisque vous avez spontanément pris le rôle des *justicier* ét que vous serez assez juste pour flétrir les attaques odieuses et ignobles que je livre au mépris de tous les honnêtes gens.

Veuillez insérer ma réponse à la première page de votre journal. Je requiers aux termes de la loi, que vous insériez ma lettre à la première page de votre journal en réponse à votre article inconcevable de dimanche dernier.

A. Daens
Représentant.

Jamais un journal catholique n'a porté contre des catholiques une accusation plus grave. Heureusement qu'elle est insensée et vraiment inconcevable. Je proteste de toute la force de mon âme contre des accusations aussi insensées.
Vous n'allez pas répéter, j'espère, que c'est par une sorte de démengeaison que je vous envoie ma protestation; je n'ai pas la moindre envie d'écrire dans votre journal, mais je ne veux pas rester sous le coup de vos reproches.

ALGEMENE TOELICHTING BIJ DE BRIEVEN NRS. 6 - 8.

Een tweede groep brieven concentreert zich rondom het stemgedrag van A. Daens in het parlement. Conservatieve katholieke kranten en ook de Aalsterse *Denderbode* waren verbolgen omdat hij de supplementaire dotatie voor de Graaf van Vlaanderen niet goedkeurde, omdat hij niet akkoord ging met het bestaande lotingsysteem en het mogelijke vrijkopen van de legerdienst en omdat hij onorthodoxe ideeën omtrent het pensioenstelsel had.

Blijkbaar heeft in dezelfde periode een banaal incident op de trein tussen Londerzeel en Aalst in de kranten veel stof doen opwaaien en nam A. Daens de verdediging op zich van een "onschuldige" feestvierder (32).

(32) In brief nr. 8 schrijft A. Daens dat het incident plaats vond op de trein Boom en Londerzeel. Toen was er nog een rechtstreekse treinverbinding tussen Aalst en Londerzeel via Opwijk en Londerzeel-Boom (lijn nr. 61).

Tenslotte bood een bezoek van Ch. Woeste aan Aalst de gelegenheid om het verschil in visie omtrent de armoede van de 19de eeuw te kennen van zowel de conservatieve katholieken als de Christene Volkspartij.

Nog meer dan tegenover de andere kranten was A. Daens zeer hard en zelfs brutaal wanneer hij brieven schreef naar de grote concurrent van *Het Land van Aelst,* nl. de *De Denderbode.* Overigens misten vele artikels in beide kranten een zelfs voor die tijd elementair journalistiek fatsoen. De persoonlijke aanvallen, leugens en bespottingen waren er legio. Het was dan ook niet verwonderlijk dat beide kranten mekaar veelvuldig voor de rechtbank van Dendermonde daagden. In een poging om de kiezer van de provincieraad van 1895 te overtuigen hoe slecht A. Daens was, liet de krant in bijna elk nummer van de periode september - midden november, 18 keer (!) dezelfde brief afdrukken waarbij A. Daens door de bisschop gevraagd werd zich geen kandidaat te stellen en niet aan een politieke meeting deel te nemen (33).

De vele persartikels zijn tevens een bevestiging van de parlementaire werkkracht die A. Daens tijdens zijn eerste mandaat ontplooide. Zijn katholieke tegenstanders zullen dan ook trachten te verhinderen dat hij bij de volgende parlementaire verkiezingen in 1898 nog kandidaat zou zijn.

Toelichting bij brief nr. 6.

Deze brief van 6 januari 1897 verscheen in *De Denderbode* van 14 januari onder de titel "Een epistel van Leitoe Daens". Vooraf voegde de redactie eraan toe "omdat onze geëerde leezers welke nooit " 't Land van Aelst" in handen nemen eens zouden kunnen oordelen hoe zeer de leiders van de groene foppartij op hol zijn".

Na de brief volgde een al even lange commentaar in voetnootvorm.

Zeer actief kwam A. Daens tussen in het parlementair debat over het militair contingent. Hij kloeg hierbij het feit aan dat de legerdienst, bepaald door het lotingsysteem, kon afgekocht worden mits betaling van 1600 fr.. Dit privilege bestond alleen voor rijken vermits het gemiddelde dagloon van een arbeider slechts 2 fr. bedroeg. Daarom stelde hij voor een bedrag te voorzien dat in verhouding stond met het inkomen van de soldaat of het huisgezin waartoe hij behoorde. Zijn parlementaire tussenkomsten besloot hij: "Nous sommes loués, horriblement loués" of ook "niemand gedwongen soldaat" en "elk voor zijn lot" (34).

De Denderbode verweet A. Daens een socialist of republikein te zijn omdat hij zich bij de stemming over een supplementaire dotatie aan de

(33) Deze open brief was verschenen in *De godsdienstige Week van Vlaanderen,* september 1895. De brief besloot met de zin "...en wij achten het onze plicht de geloovigen te vermanen zich door dergelijke gazetten niet te laten misleiden".

Graaf van Vlaanderen had onthouden. Tijdens zijn parlementair mandaat leidde de bespreking telkens tot zeer hevig kabaal. Meestal eindigden de debatten met de kreet "Vive le roi" door de conservatieve kamerleden en "Vive la République - vive le peuple" door de socialisten (35).

Onderzoek in de parlementaire verslagen heeft aangetoond dat A. Daens in de periode 1894-1898 nooit - op die van 1896 na- aan de debatten of de stemming heeft deelgenomen (36). Uit de brieven blijkt nochtans overduidelijk wat hij van die dotatie dacht.

Tevergeefs had hij in augustus 1895 een amendement ingediend om het budget van onderwijs met 200.000 fr. te verhogen en daarmee de wedde van de onderwijzers uit de kleine gemeenten aan te passen (37). Wat toen niet kon voor de onderwijzers was wel mogelijk voor de koninklijke prins.

Niet zonder leedvermaak beweerde *De Denderbode* in haar nummer van 7 januari 1897 dat Daens tijdens het nieuwjaarsbezoek aan de koning en de prins "stiekem" het gulden boek tekende. Voor de krant was dit meteen de gelegenheid om te schrijven dat hij zeer schijnheilig was. Grof en onbetamelijk was de krant op 10 januari 1897 als zij A. Daens aanduidde als "de sibbedominée, de plattekeesman, de flasjeskesman, de soepsoldaat, den vent om in de erwten te staan, den broeksch..." of ook "nog 18 maanden en we zenden die platbroek naer den weerlucht".

Toelichting bij brief nr. 7

Onder de titel "Een tweede epistel van Leitoe Daens" publiceerde de krant van 21 januari een nieuwe brief. Ofschoon A. Daens geen recht op antwoord kon eisen drukte de krant die brief toch af met als argument "omdat onze Leitoe bekentenissen doet die van gewicht zijn en men er de leiders der groene volksfopperij meer en meer leert door kennen". Ook nu is de commentaar uitgebreid.

Op dezelfde bladzijde publiceerde de krant een derde brief van A. Daens met als reden " 't ware een politieke doodzonde er onze geëerde

(34) *Annales Parlementaires... 1896-1897...* p. 261, 262. "Niemand gedwongen soldaat" waren de eerste woorden van een lied gecomponeerd door Vanden Bemde.
Zie ook: *Daens in de gazet...*, rubriek: *De loteling.*

(35) *Annales Parlementaires... 1894-1895...* p. 135.

(36) *Annales Parlementaires... 1894-1895...* p. 149 en 2697. *Annales Parlementaires... 1897-1898...*, p. 326.

(37) *Annales Parlementaires... 1894-1895...*, p. 2494 en 2678. Het voorstel werd door de Kamer verworpen met 74 neen-stemmen, 58 ja-stemmen en 1 onthouding. A. Daens merkte in een van zijn vele tussenkomsten op "Als men mag zeggen dat de onderwijzer de school bepaalt, dan is het nog rechtvaardiger te beweren dat de school het land bepaalt".
Zie ook: *Daens in de Gazet...* rubriek: *Het paleis ontzegd.*

lezers van te berooven. Men zal bestatigen dat de man geweldig begint te ziften en aan 't zeel te trekken".

In die brief, waarvan er geen minuut of origineel bestaat, zegt A. Daens dat C. Van de Putte op 8 februari voor de rechtbank van Dendermonde moet verschijnen wegens het niet toepassen van de wet op de drukpers en wegens eerroof (vermelding van vermeende dronkenschap van A. Daens).

In de januaridagen kwam *De Denderbode* steeds maar terug op de drie thema's: het bezoek van A. Daens aan de koning en de graaf, zijn uiteenzetting over het pensioenstelsel en het treinincident van Londerzeel. Telkens reageerde A. Daens hierop en eiste hij een recht op antwoord wat door *De Denderbode* niet aanvaard werd zodat A. Daens dreigde met "of ge holt andermaal naar Dendermonde voor de Rechtbank".

Zowel Ch. Woeste als andere conservatieve katholieken beweerden in het parlement dat de tijd nog niet rijp was om over het pensioenstelsel te debatteren, wat een handige manier was om thema's, waarover de regering zelf verdeeld was, te ontwijken. Zowel de socialisten, onder de leiding van E. Anseele, als A. Daens ijverden voor een rechtvaardig pensioenstelsel dat voor elke arbeider gunstig zou zijn. In reactie op Daens'parlementaire tussenkomst repliceerde *De Denderbode* op 6 december 1896 dat de arbeiders ook dienden te betalen voor hun pensioen "want anders zouden de luierikken, de dronkaards en de nietsdeugen" er ook nog van genieten.

De aanvallen in de kranten waren niet altijd zo brutaal soms waren ze ook subtiel. Tekstvergelijking was nodig. Zo ontdekte A. Daens dat de krant bij de weergave van een bisschoppelijke brief de woorden "dergelijke gazetten" had vervangen door "verderfelijke gazetten". Sommige parochiepriesters waren dan ook consequent als ze *De Denderbode* lazen en voerden meteen acties tegen die "verderfelijke" kranten waarmee men vooral *Het Land van Aelst* en *De Werkman* bedoelde, beide uitgegeven door Pieter Daens (38).

Al te graag greep de conservatieve krant een discussie aan, die tussen een treinwachter en een al te luidruchtige feestvierder ontstaan was, om A. Daens die toevallig in de treinwagon aanwezig was te blameren.

Meteen werpt dit incident een licht op een nog niet nader onderzocht aspect van het Daensisme, nl. de invloed van de Spoorwegen en de verspreiding van de daensistische beweging. Wellicht hield A. Daens vooral

(38) Zo bekloeg A. Daens er zich twee jaar later nog over dat de pastoor van Wieze in alle huizen van de parochie meedeelde dat de kranten van zijn broer door de bisschop veroordeeld waren en dat de pastoor van Hillegem een oud vrouwtje, dat van de Openbare Onderstand leefde, verplicht had "De Werkman" niet meer te lezen (Gent, Bisdomarchief, *Mgr. Stillemans... Dossier A. Daens,* nr. 8.18).

Nr [redacted] Fr [redacted]

ONTVANGEN VAN M Th. Van der Kelen

DE SOM VAN 16.00 (VOOR ABONNEMENT (~~DE WERKMAN~~
(VOOR GELEVERDE BOEKEN (HET LAND VAN AELST

~~VOOR HET JAAR~~ voor 26 insertien in 't Land van Aalst

AALST, DEN 2-5-12

P. Daens-Mayart

·DE DENDERBODE·

Mr Erven Kieckens nieuwstraat 8/s

Debet over 15 maanden inschrijving de som van fr 3,75

van 1 Oct 1915 tot 31 Dec 1916

Ontvangstkosten:

Te samen Fr.

Voldaan

DE UITGEVER

Ontvangstbewijs van een abonnement op *De Denderbode* (1916) en *Het Land van Aelst* (1912).
(Aalst, privébezit).

in die dorpen toespraken welke met de Spoorwegen gemakkelijk toegankelijk waren en waar zijn aanhang ook groter zal geweest zijn. Boom en Niel waren toen via de lijn 61 Aalst-Londerzeel-Boom-Antwerpen (Zuid) alleszins rechtstreeks vanuit Aalst bereikbaar.

Toelichting bij brief nr. 8

Een niet nader te identificeren franstalige krant nam de polemiek omtrent de vorige thema's over wat A. Daens terug aanzette om zijn ideeën even op een rijtje te zetten. Noemde A. Daens de dialoog van *De Denderbode* tussen "Pol en Stant" "inapte, grossier en violent" dan beoordeelde hij een gelijkaardige dialoog in *Het Land van Aelst* "tussen Trien en Siska" humoristisch. Deze appreciatie geeft meteen goed de subjectieve houding van A. Daens tegenover de kranten van de tegenpartij.

A. Daens gaf nu ook meer details omtrent het "treinincident" van Londerzeel dat in feite een typisch sfeerbeeld is van terugkerende feestvierders, die aan een boogschieting hadden deelgenomen. Niettemin was dat voor sommige kranten een gelegenheid om de figuur van A. Daens door het slijk te sleuren.

Dagen lang was er in het parlement naar aanleiding van de bespreking van de begroting van Justitie een verhitte discussie tussen Ch. Woeste en A. Daens (39). Bij die gelegenheid kloeg deze laatste de sociale wantoestanden aan in het Aalsterse en wees hij op het contrast tussen de officieel geregistreerde armen, nl. 1186, die steun ontvingen van de Weldadigheidskas en de reële armen die de helft van de bevolking uitmaakten, nl. 12.500! Hierbij toonde hij aan dat Ch. Woeste geen realistische kijk op de Aalsterse armoede kon hebben vermits hij nooit een voet had gezet in een arbeiderswoning. A. Daens daarentegen was zijn maidenspeech destijds gestart met een beeld te schetsen van de arme Vlaamse landbouwers en illustreerde dit met een voorbeeld: *"En met de eigenlijke veldarbeiders, akkerlieden gaat het nog min goed: duizenden trekken iederen zomer naar Frankrijk om daar het geld te verdienen dat hun moet toelaten voor 't onderhoud van hun gezin te zorgen, want met het bespottelijk laag loon dat zij in ons land thans trekken, is het waarlijk niet mogelijk. Wilt gij er een voorbeeld van? Onlangs op weg zijnde naar de gemeente Lede, ontmoette ik eenen van die boerenwerkers. "Hoe gaat het?" vroeg ik hem. "Slecht!" was zijn antwoord, "ik win maar 8 stuivers daags en den kost". Ik stapte zijne nederige woning binnen en vond er zijn kinderen - hij heeft er zes - slapende op stroo!. Die man kwam naar de stad wonen, hopende dat daar voor hem de uitkomst was, maar eilaas! weldra was hij een dier talrijke werkloozen die de straten der stad Aalst doorkruisen. Op eene bevolking van 25.000 inwoners, zijn er meer dan de helft bij het armbestuur ingeschreven"* (40).

(39) *Annales Parlementaires... 1894-1895...*, p. 417 e.v.
(40) *Annales Parlementaires... 1894-1895...*, p. 283, zitting van 21 december.

A. Daens verdedigde in het parlement de steenbakkers van Boom en omgeving en kwam op voor een hoger loon, dat bovendien ineens en zeker niet in natura zou uitbetaald worden. Het grote parlementaire debat over de steenbakkers situeerde zich op 19 en 21 januari 1897 (41). Om de vele onregelmatigheden daaromtrent op te sporen stelde hij voor de inspectiecommissie beter te laten fuctioneren. Wegens zijn inzet werd hij ere-voorzitter van het syndikaat der steenbakkers.

De brief eindigt met een terechte reactie van A. Daens op een artikel waarbij de krant beweerde dat hij zo dronken was dat hij 's nachts het deurslot niet meer vond en een beroep moest doen op de nachtwachten. Dit artikel is eerder een bevestiging van de lage kwaliteit van de krant dan wel van het gedrag van A. Daens.

9

A. Daens is niet gelukkig met de bekendmaking van het bisschoppelijk verbod om gedurende een maand geen mis te lezen en zet aan diverse kranten uiteen waarom de straf voor hem als een verrassing en als onbegrijpelijk overkomt.

Aalst, 9 augustus 1897

Monsieur le Directeur (42),

Mon Evêque n'ayant pas jugé à propos de publier la censure ecclésiastique - suspense pour un moi - dont il m'a frappé, j'aurais subi cette peine en silence.

La publicité que vous y donnez m'oblige de parler.

Lundi, 25 juillet, j'appris de l'Evêché par lettre recommandée, que j'étais interdit pour un mois (43). La lettre ne donnait aucun

(41) *Annales Parlementaires... 1895-1896...*, p. 1030-1033, 1035 en 1039. *Annales Parlementaires... 1896-1897...*, 359-362, 367, 394 en 595. *Annales Parlementaires... 1897-1898...*, p. 572-583.
Zie ook: *Daens in de gazet...*, rubriek: *Het Parlement*

(42) De brief werd integraal gepubliceerd in o.a. volgende kranten: *Le Patriote,* 8 en 10 augustus, *Het Handelsblad,* 8 en 9 augustus, *Le XXe Siècle,* 23 augustus, *Het Recht,* 5 september, *Le Courrier de Bruxelles,* 15 en 16 augustus en *Le Devoir.*

(43) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 108.

motif. J'écrivis pour savoir la raison de cette mesure disciplinaire; on me répondit que l'Evêque m'attendrait le mercredi 4 Août à 11 h. 1/2 heures.

A l'heure susdite, je me rendis à l'évêché, et j'appris de la bouche de Sa Grandeur que j'étais frappé *de la suspense d'un mois* parce que contrairement à son ordre j'avais parlé aux briquetiers (steenbakkers) de Boom dans *des salles d'auberge.*

Pareille défense me fut intimée *il y a trois ans* pendant la période électorale alostoise (44).
Je fus averti alors que je ne pouvais plus donner de meetings dans des auberges, parce que, comme on écrivait à Mgr. L'Evêque, il m'arrivait de "parler dans des cabarets *mal famés*".

Je croyais que cette défense, portée il y a trois ans pendant la fièvre électorale, était périmée, vu qu'il se tient régulièrement dans mon diocèse des réunions de ligues politiques, agricoles et autres, auxquelles les prêtres assistent et où ils parlent quand bon leur semble; - et ces réunions publiques, ou meetings, ont lieu très souvent dans des auberges.

Moi aussi, depuis deux ans, j'ai parlé fréquemment, pour les pensions ouvrières, dans des salles d'auberge.

Je croyais de plus que cette défense était *restrictive* à mon diocèse. Comme président du syndicat chrétien des briquetiers de Bruxelles, je leur ai parlé régulièrement dans un salle attenante à un estaminet.
Jamais, dans l'espace de deux ans, on ne m'a fait à ce sujet la moindre observation. Elu président des Syndicats chrétiens de briquetiers dans la région de Boom, je devais bien leur parler; et où pouvais-je leur parler sinon dans leurs salles de réunion?
Voilà donc, Monsieur, le motif pour lequel je suis frappé d'interdit.
Jusqu'à présent, personne ne m'a enlévé le droit constitutionnel que confère à tout Représentant l'article 32 de la Constitution belge (45).
Je vous salue avec respect.

[A. Dans, Représentant].

(44) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 40, brief van 27 september 1894.

Toelichting bij brief nr. 9

In de vorige brieven kwam reeds het probleem van de steenbakkers ter sprake. De werking van A. Daens voor het syndikaat van de steenbakkers was de aanleiding waarom hij voor een tweede maal gesuspendeerd werd en gedurende een maand geen mis mocht lezen.

De Daensisten hadden in 1897 in de Rupelstreek een nieuwe afdeling van het steenbakkerssyndicaat opgericht, waarvan de zetel in Boom gevestigd was. In dat zelfde jaar waren zij ook in Brussel gestart met het Nationaal Christelijk Syndicaat der steenbakkers met A. Daens als voorzitter. In die functie ging hij dikwijls de steenbakkers toespreken. Na een dergelijke meeting te Boom en Niel op 24 juli 1897 volgde 's anderendaags reeds het bisschoppelijk verbod (46). Meteen werd de vraag gesteld waar A. Daens dan wel de steenbakkers kon toespreken en wie nu de mis voor hen zou lezen.

Een gelijkaardige sanctie had A. Daens overigens op 27 september 1894 gekregen n.a.v. de voorbereiding der parlementaire verkiezingen. Een maand later mocht hij zelfs in kerken en openbare kapellen geen mis meer lezen.

Op 5 december 1897 herhaalde de bisschop het verbod en dreigde ermee opnieuw de suspensie af te kondigen. Twee maand later verbood hij A. Daens nogmaals herbergen in het bisdom Gent te bezoeken omdat hij in Hamme en Zele "schandalen" zou gegeven hebben (47).

10

A. Daens reageert zeer heftig tegenover de directeur van het "Fondsenblad" omwille van een artikel waarin A. Daens van leugenaar beschuldigd wordt.
Volgens dit artikel zou niet alleen de Gentse bisschop maar ook het Vaticaan geëist hebben dat A. Daens zich geen kandidaat meer zou stellen bij de volgende parlementaire verkiezingen.

(45) In dat artikel staat: "De leden van beide Kamers vertegenwoordigen de Natie, en niet enkel de provincie of de onderverdeling van een provincie die hen heeft benoemd".

(46) F. VANHEMELRYCK, *Het Daensisme in het arrondissement Brussel,* in: *Eclectica...,* nr. 36 en 37, Brussel, 1979, p. 30 e.v. F. VAN CAMPENHOUT, *Prominenten uit de Daensistische beweging,* Dilbeek, 1989, p. 27-30.

(47) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...,* p. 122.

Aalst, 14 februari 1898

Mijnheer,

De tijd is gekomen van uwen mond te stoppen.
Uwe schaamtelooze leugens en valsche beschuldigingen gaan alle maat te boven. Gansch uw lang artikel van Maandag is eene aaneenschakeling van naamlooze en lafhartige beschuldigingen.
Welk is de schrijven van 't Fondsenblad (48) die durft zeggen dat ik lieg?
Is 't den Bestuurder der Karamel verzezever, of is 't een andere opsteller? (49)
Dat hij zijn masker aflegge en voor 't publiek optrede! Dan zal hij toonen dat hij een eerlijk man is.
Uw naamlooze schrijver durft houden staan dat ik zelf aan een lid der Kamer verklaarde dat "de Roomsche Kurie mij opgelegd heeft om mijn mandaat te verzaken".
Ik daag U nog eens dat lid der Kamer te noemen; gij zult dat niet doen omdat het logenachtig uitvindsel is. Ik heb daarbij gevoegd: "Moest het gebeuren..." Door die woorden, zegt gij, wil ik het volk *bedriegen* en doen geloven dat "niemand" mij dat verbod had gedaan.
Dit is weerom een lasterlijk uitvinding van uw brein. Ik heb de waarheid gezegd; en daarbij gezegd dat zulk een maatregel zou *ongehoord* zijn.
Kunt gij mij andere voorbeelden van zulk enen maatregel aanhalen?

Wie is de Volksvertegenwoordiger, alhoewel Priester, aan wie men verboden heeft tot zijn kiezers te spreken en het hernieuwen

(48) *Fondsenblad* werd in 1870 gesticht door Kanunnik J. Verschueren, de latere eigenaar-uitgever van *De Gentenaar* en *De landwacht*. *Fondsenblad* was een katholiek- en informatieblad, dat zes nummers per week verspreidde. In 1914 verscheen het laatste nummer (E. VOORDECKERS, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse Pers. Repertorium (1667-1914). (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse geschiedenis, nr. 35). Leuven-Parijs, 1964, p. 190-192.*

(49) Toen was priester J. Verschueren bestuurder van de krant. Julien Verschueren (Overmere, 1830 - Gent, 1911) werd na zijn priesterwijding in 1853, surveillant te Sint-Niklaas, onderpastoor te Gent op de Sint-Stefanusparochie (1857) en de Sint-Michielsparochie (1861), bestuurder van de Zusters van de Armen (1874), en van de Broeders van Sint-Jan de Deo (1874), ere-kannunik (1876), titulaire kanunnik (1885). Hij was ook stichter van het *Werk der Vlaamsche Katholieke Drukpers.*

Kanunnik Julien Verschueren (Overmere, 1830 - Gent, 1911), stichter van het *Fondsenblad* en nadien eigenaar-uitgever van *De Gentenaar* en *De Landwacht* (Gent, *Bisdom*).

van zijn mandaat te vragen?
Wat mij betreft, ik ken er geene en bijgevolg zeg ik met velen dat die maatregel *ongehoord* is.

Luister nu wel, het schriftelijk verbod van Z.H. den bisschop van Gent heb ik ontvangen in aanbevolen brief op 5 december; een post-scriptum vanmiddag zegt dat "die brief zou openbaar gemaakt worden indien de omstandigheden dat vereischten" (50). Ik heb dus ook dien brief en dat verbod niet openbaar gemaakt. Waar is, in mijn zwijgen, de valsheid en de bedriegerij? Gij zegt nog dat ik de man ben der "onbepaalde antwoorden"?
Waarom?
Omdat ik op de vraag of ik bij de paus in beroep ging niet stellig heb geantwoord.
Dat beroep nog niet gedaan zijnde, waarom moest ik *ja* of *neen* antwoorden? *
Gij eindigt met deze "eerloze" beschuldiging, dat ik in 't bezit zijnde van een stellig verbod, bij een mijner Kollegas de Roomsche Kurie in de plaats van mijn bisschop heb gesteld.

Gij raaskalt, Heer uit 't Fondsenblad; en het walgt mij al uwe lafhertige en sluwe lasteringen langer te beantwoorden. ** Vrees niet, alles zal beter in 't volle licht komen, en dan zal 't Land zien langs welke kant de eerlijkheid is geweest, de rechtzame en goede trouw.
Gij zult, krachtens de wet, dees antwoord opnemen in uw aanstaand nummer.

A. Daens
Volksvertegenwoordiger.

Hebt gij misschien, Fond[senblad] ... omdat er een Kan[unnik] aan het hoofd staat, het recht van te vragen of te weten of ik in beroep ga. Dat is mijn zaak niet de uwe.

* Leg mij dat eens uit als 't u belieft, onbepaalde en naamloze schrijven van 't Fondsenblad?

** Ik ben waarlijk beschaamd als ik zie hoe een Katholiek blad, dat 'nen kanunnik voor Bestuurder en Meester heeft, zoo roekeloos omspringt met de eerlijkheid en goede trouw van eenen Priester

(50) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 114-116.

Toelichting bij brief nr. 10

De brief aan de krant het *Fondsenblad* situeert zich in een stormachtige periode van het leven van A.Daens.
Reeds op 25 juli 1897 had Mgr. Stillemans verbod gegeven om gedurende een mand nog mis te lezen en in augustus dreigde hij met een nieuwe suspensie (51). Vooraanstaande katholieken vroegen Daens om als parlementslid ontslag te nemen en zich met de bisschop te verzoenen (52). Op 5 december 1897 mocht Daens van zijn bisschop geen meetings meer geven, de krant *Het Land van Aelst* leiden en zou hij zijn parlementair mandaat niet meer mogen hernieuwen (53). Ook toen had de bisschop in een post-scriptum eraan toegevoegd dat de brief openbaar zou worden gemaakt indien de omstandigheden dit vereisten. Terwijl Mgr. Goossens, aartsbisschop van Mechelen, als bemiddelaar wilde optreden kreeg A. Daens van zijn eigen bisschop verbod om nog langer herbergen te bezoeken, waar hij regelmatig toespraken hield (54).

Midden in die turbulente periode waar over de politieke toekomst van Daens werd beslist, publiceerde het *Fondsenblad* bijna elke dag een artikel over de Christen-Demokraten in het algemeen en over H. Plancquaert (55) en A. Daens in het bijzonder.

Zo ging de krant uitvoerig in op een meeting die H. Plancquaert te Merelbeke in de herberg "De Plataan" had gehouden en waar A. Verhaegen hem van repliek diende (56). Al te graag belichtte zij ook het meningsverschil dat tussen H. Plancquaert en L. du Duca(s)tillon (57) was gerezen.

In verband met het conflict tussen A. Daens en Mgr. Stillemans beweerde de krant (2 februari) dat een collega in de Kamer zou gezegd hebben dat het verbod om zich nog kandidaat voor het parlement te stellen door de Romeinse Kurie was opgelegd. Omwille van die bewering eiste A. Daens (3 februari) een recht op antwoord en vroeg de naam van die collega, wat de krant uiteraard niet wilde geven. De daaropvolgende

(51) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 109.
(52) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 112-114.
(53) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 114-116.
(54) G. VAN BOCKSTAELE, *Briefwisseling van priester Daens...*, p. 117 en 122.
(55) Hector Plancquaert (Wortegem, 1863 - Outer, 1953). Hij was een van de meest vooraanstaande figuren in de daensistische beweging.
(56) Arthur Verhaegen (Brussel, 1847-1917). Archeoloog, katholiek politicus en auteur. Hij was gemeenteraadslid van Merelbeke, provincieraadslid (1891-1900) en volksvertegenwoordiger (1900-1917). Binnen de katholieke partij ijverde hij voor de arbeidersbelangen.
(57) Leonce de Ca(s)tillon (Waregem, 1869 - St.-Pieters-Jette, 1941). Hij was een gevierd redenaar, stichtte in geheel Vlaanderen daensistische kernen maar werd in 1903 van de ledenlijst geschrapt.

dagen bracht de krant steeds nieuwe bewijzen aan van wat Daens zou gezegd hebben en concludeerde dat hij de man was "van de onbepaalde woorden" en dat hij dubbelzinnig sprak.

Het uitgebreide artikel van 14-15 februari 1898 "Bij de Kristen Demokraten" zette A. Daens ertoe aan om dezelfde dag de scherpe brief naar de redactie van het *Fondsenblad* te schrijven, die hem de 18de publiceerde. Twee dagen later verscheen er een nieuwe brief van A. Daens, waarvan er geen minuut bewaard is en die veel rustiger en bezadigder was maar toch van uitvoerige commentaar door de krant voorzien was. Hiermee eindigden weliswaar de discussies tussen het *Fondsenblad* en A. Daens maar niet die met de Christen-Demokraten.

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem

PRIESTER DAENS ALS WIJNKENNER

M. NUYTTENS en G. VAN BOCKSTAELE

Dat familie-archieven soms aanleiding kunnen geven tot verrassende vondsten is onlangs nog gebleken bij de inventarisatie van het familie-archief Moyersoen, bewaard in het Rijksarchief te Gent. Groot was inderdaad onze verrassing hierin een aantal tot nog toe onbekende brieven aan te treffen van de jonge kapelaan en leraar Adolf Daens die een (klein) menselijk facet van hem leren ontdekken: zijn kennis van de wijn (1). Vijf brieven van Adolf Daens aan de wijnhandelaar Jan Baptiste Moyersoen hebben niet onmiddellijk een grote historische waarde. Niettemin bieden ze ons de gelegenheid deze controversiële figuur wat beter te belichten in een periode vóór zijn "politiek openbaar leven" waarvan nog niet zoveel is gekend (2).

Het familie-archief Moyersoen bevat bescheiden van het einde van de 18de tot de tweede helft van de 20ste eeuw. De oudste stukken handelen over Jan Baptiste Moyersoen (1758-1822) en zijn zoon Romanus Franciscus (1796-1836), handelaar in wijn en hop, gehuwd met Marie Antoinette Eeman. Jan Baptiste Moyersoen II (1822-1883), zoon van Romanus Franciscus, zette de familiezaak van zijn vader te Aalst verder; hij huwde met Eugenie van den Hende, telg van een oude Aalsterse patriciërsfamilie, met wie hij elf kinderen had (3). Hij werd provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen en speelde op arrondissementeel vlak een bescheiden politieke rol binnen de "Union Catholique de Belgique"; op die manier was hij een van de intimi van de latere tegenstrever van priester Daens, Charles Woeste, wiens politieke loopbaan hij patroneerde.

Samen met zijn moeder heeft Jan Baptiste Moyersoen II de wijn-en hopzaak tot grote bloei gebracht en vestigde die in de Stationstraat te Aalst. Het bewaarde archief laat toe zich een perfect beeld te vormen van de handelsactiviteiten: vele interessante boekhoudkundige bescheiden, maar ook acht brievenboeken waa-

(1) RIJKSARCHIEF GENT, *Familiearchief Moyersoen,* nr. 84.

(2) L. Collin is de enige die tot hiertoe de periode heeft bestudeerd waarin A. Daens politiek nog niet actief was: L. COLLIN, *De activiteiten van priester Daens voor 1893 en de Daensistische beweging* in: *Collationes. Vlaams Tijdschrift voor Theologie en pastoraal,* 14, 1984, nr. 1, p. 56-67.

(3) L. MOYERSOEN, *De stamboom van de familie Moyersoen van Aalst* in: *Het Land van Aalst,* 1978, 30, p. 74 e.v.

rin de internationale activiteiten van de zakenman weerspiegeld zijn. Bij het doorbladeren van de documenten blijkt algauw dat Jan Baptiste Moyersoen de meest prestigieuze dranken te koop had en heel wat geestelijken onder zijn klienteel telde. Of het allemaal tevreden klanten waren valt uiteraard moeilijk te achterhalen. Alvast één geestelijke klom in de pen om zijn ongenoegen te laten blijken: Adolf Daens.

Slechts één van de bewaarde brieven is gedateerd (7 december 1880, toen hij leraar was aan het H.-Maagdcollege te Dendermonde). De preciese datum van de vier andere brieven is niet na te gaan, maar drie ervan, geschreven in zijn hoedanigheid van onderpastoor te Sint-Niklaas, kunnen worden gesitueerd tussen 22 september 1876 (dag van zijn benoeming als kapelaan) en 18 juli 1877 (dag van zijn ontslag); de vierde niet gedateerde brief sluit aan bij de enige gedateerde brief en werd dus vermoedelijk kort na 7 december 1880 geschreven. Deze fase in Daens' loopbaan situeert zich kort na zijn priesterwijding op 20 september 1873 en zijn leraarschap aan het Onze-Lieve-Vrouwcollege te Oudenaarde (1873-1876). Omdat hij zich in deze stad niet gelukkig voelde vroeg hij een plaats aan in de parochiepastoraal en werd in 1876 door Mgr. Bracq tot onderpastoor benoemd van de St.-Niklaasparochie te Sint-Niklaas. Zijn pastoor-deken, Van Necke, vond hem een lastige kapelaan, met wie hij moeilijk kon samenwerken (4). Ook in Sint-Niklaas was Daens niet gelukkig en hij vroeg om terug bij de Jezuïeten te worden opgenomen, waar hij slechts enkele dagen bleef. Na omzwervingen in Aalst en in Kruishoutem werd Adolf Daens op 29 april 1879 tot leraar benoemd aan het H.-Maagdcollege te Dendermonde, waar hij tot 1888 zou blijven.

Alle brieven zijn in het Frans geschreven, hoewel uit archiefbescheiden blijkt dat Jan Baptiste Moyersoen zeker het Nederlands voldoende machtig was. Ze leren ons Adolf Daens kennen als iemand die goede wijnsoorten als Médoc en Sauternes wist te appreciëren en die ook in grote hoeveelheden bestelde (4 fusten van elk 200 à 250 liter). Hij wist wat hij wilde en drong aan - soms op humoristische of zelfs ironiserende toon - tot wanneer de wijnhandelaar hem de gepaste wijn bezorgde. De discussie draaide in eerste instantie rond twee vaten Cantenac-wijn (5) die naar de

(4) L. COLLIN, *De activiteiten* ..., p. 58-63

(5) Cantenac behoort tot de Margaux wijnen in de Haut-Médoc, aan de samenvloeiing van de Gironde en de Dordogne. Volgens de huidige wijngidsen wordt de wijn gekenmerkt door een parfum, een frisheid, ras en elegance en een zacht fluwelige textuur. Ook worden de Margaux wijnen als de vrouwelijke van de

PRIX-COURANT

DE

J. ET F. MOYERSOEN,

NÉGOCIANTS EN VINS,

A ALOST RUE NEUVE N° 36.

Vins en barriques,

TOUS DROITS COMPRIS.

Médoc ord.	1859.	Fr.	280
St. Estèphe		»	300 » 325
St. Julien et Margaux		»	335 » 350
Pauillac		»	425 » 450
Cabarrus		»	500
Darmailhac Pauillac.		»	600
Château de Bélair	1858.	»	675
Calon, Béchevelle		»	700 » 750
Montrose.		»	750
Léoville, la Rose, Rauzan.		»	1000 » 1200
Château-Margaux, Latour et Lafitte		»	1500 » 1800

Vins blancs 1861.

Coteaux tête sup. 1er choix		»	400
Tours id. id.		»	390
Jurançon 1er choix.		»	350

Vins de Bourgogne.

Monthélie et Pommard.		»	400 » 500
Pommard et Baune.		»	600 » 650
Vosnes et Nuits.		»	700 » 750
Chambertin.		»	950 « 1000

Vins du Rhin 1858.

Niersteiner.		»	250 » 275
Hochheimer.		»	300 » 350
Laubenheimer		»	375 » 400
Chalarsberger		«	450 » 500

Vins en flacons.

Bordeaux ordinaire		Fr.	0-95 à 1-10
St. Estèphe		»	1-25 » 1-50
St. Julien.		»	1-75 » 2-00
Pauillac et Margaux.		»	2 00 » 3-00
Cabarrus.		»	2-25 » 3-00
Montrose, Béchevelle		»	3-50 » 4-00
Pichon Longueville, la Rose, Léoville.		»	5-00 » 6-00
Graves.		»	1-75 » 3-00
Coteaux, Tours		»	1-00 » 1-25
Tours 1846.		»	2-50 « 3-00
Rhin ordinaire		»	1-50 » 1-75
Geisenheimer et Hochheimer.		»	2-00 » 2-50
Rudesheimer et Marcobrûner		»	2-50 » 3-00
Bourgogne ordinaire.		»	1-50 » 1-75
Pommard et Baune.		»	2-00 » 3-00
Vosnes, Nuits, Chambertin.		»	3-00 » 4 00
Champagne Mousseux Sillery, Pommery et Greno		»	5-00
Bouzy.		»	6-00
Sillery sup. Moët et Chandon.		»	5-00
Crêmant		»	6-00
Sillery, Gibert.		»	3-50 » 4-00
Demi Bouteille.		»	2-00

Rhin Mousseux

Hochheimer.		»	4-00 » 5-00
Sharzberger.		»	6-00

Vins de liqueurs.

Muscat Frontignant		»	2-50 » 3-00
Madère.		»	2-50 » 3-00
Oporto.		»	3-00 » 4-00
Scherry.		»	3-00
Malaga vieux.		»	3-00

Liqueurs.

Eau de vie.		»	1-50 » 2-00
Punch.		»	1-50 » 2-00
Menthe.		»	1-80
Cognac.		»	2-50 » 3-00
Rhum.		»	3-00
Esprit de vin d'après degrés		»	2-00 » 2-50
Vinaigre de vin		»	1-00 » 1-20
Huile fine d'olives		»	3-00

(Rijksarchief Gent, Familiearchief Moyersoen, nr. 84)

smaak van Daens nog niet drinkbaar was en die hij zonder veel omhaal terug aan afzender wenste te sturen. Hoeveel belang hij aan een goed wijntje hechtte blijkt uit zijn verklaring dat hij bereid was een hogere prijs te betalen, maar dan uiteraard voor een betere wijnsoort, zoals de Cantenac en de Pauillac (6) die hij in flessen had gekocht. Maar daar bleef het niet bij, want uit een andere brief blijkt dat hij evenmin tevreden was over de Cantenac in flessen, omdat die nog niet voor consumptie geschikt zou zijn.

De discussies betroffen bovendien niet alleen de kwaliteit van de wijn maar evenzeer de betalingen, hoezeer hij ook de indruk gaf niet om een bedragje verlegen te zitten. Daens hield zeker geen blad voor de mond wanneer hij schreef: "... je ne suis pas tenu à regarder vos livres comme infaillibles". In de briefwisseling blijkt dat de discussies alsmaar verder bleven aanslepen. Teken van grote koppigheid bij Daens, van wie we geen brieven van een latere datum hebben teruggevonden. Had hij intussen elders zijn heil gezocht om zich te bevoorraden? Wat er ook van zij, zijn wijnkennis zou hij later nog goed kunnen gebruiken wanneer hij na zijn eerste parlementair mandaat (1894-1898) zonder inkomsten zat en hij op zijn beurt wijn verhandelde (7).

1

A. Daens heeft een slecht vat rode wijn ontvangen en wenst een andere wijn die reeds drinkbaar is.

Sint-Niklaas, vrijdag (1876-1877)

Monsieur,

La pièce de Cantenac que vous m'avez envoyée en bouteilles ne pourra pas me servir cette année; tous mes collègues qui l'ont

Bordeaux wijnen beschreven (D. PEPPERCORN, *Handboek voor de wijnliefhebber,* Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1980).

(6) Pauillac is eveneens gelegen in de Haut-Médoc. Deze wijn is de fijnste van de wijnen uit de regio, bezit een volheid van body, die door geen enkele Bordeaux wijn overtroffen wordt. Hij heeft een elegant en krachtig bouquet (D. PEPPERCORN, *Handboek...*).

(7) BRUSSEL, ALGEMEEN RIJKSARCHIEF, *Archief F. Schollaert en J. Helleputte.* Briefwisseling van J. Helleputte, nr. 565, prijslijst van wijnen verkocht door A. Daens.

goûté hier, le trouvent par trop vert et encore âcre, de manière que je ne saurais plus leur en présenter. Ne pourriez-vous pas me fournir un vin buvable dès à présent, par exemple de 70? Veuillez me répondre un mot le plus tôt possible, car je suis dans un grand embarras.

Agréez, Monsieur, mes
salutations respectueuses,
A. Daens, vic. (aire) à
S. Nicolas

2

A. Daens is door de bereidwilligheid van een collega tijdelijk uit de (wijn)nood geholpen. Hij wil de Cantenac in flessen behouden maar die in de fusten terugsturen.

Sint-Niklaas, zaterdag, (1876-1877).

Monsieur,

J'ai été dans un grand embarras avec votre vin de 74; vraiment il n'est pas encore buvable, et je n'osais plus le présenter. Enfin un vicaire de mes amis m'a procuré du vin de 70 en bouteille depuis 3 ans, de qualité ordinaire, mais que je puis offrir immédiatement. J'en ai reçu à peu près pour 2 ans. Je vous prie donc que je puisse garder votre Cantenac en bouteilles, que je donnerai dans 2 à 3 ans, et votre Pauillac; mais je désire renvoyer les 2 pièces Cantenac de 325 frs. Je préfère prendre un vin meilleur et plus cher; je vous en parlerai à la première occasion et vous renverrai donc la semaine prochaine les 2 barriques (8) Cantenac.
Agréez, Monsieur, l'assurance de mes sentiments respectueux.

A. Daens, vic(aire) à St. Nicolas.

(8) Barrique: fust van 200 à 250 liter.

3

A. Daens vraagt de resterende Cantenac wijn op te sturen maar voorlopig nog niet die van Caméron.

Sint-Niklaas, woensdag (1877-1878

Monsieur Jean,

Il suffira de m'envoyer les bouteilles de Cantenac de 1870 qui vous restent, moins les 20 que vous aurez la bonté d'expédier chez ma soeur (9) rue des moulins à Alost - quant au Caméron (10), je verrai plus tard quand j'aurai plus de loisir pour en causer avec vous.

Agréez mes salutations respectueuses
Ad. Daens, vic(aire) à
St-Nicolas.

4

Drie jaar na betaling wordt A. Daens nog steeds aangemaand die rekening te vereffenen. Op een ironiserende wijze deelt hij de vergissing aan de wijnfirma mee.

Dendermonde, 7 december 1880

Monsieur,

Permettez-moi de vous dire que vous y allez un peu rondement. Vous disposez sur moi au 25 courant pour une somme de 37,50 f.; mais je n'ai aucune certitude de vous devoir cette somme. Il y a plus de 3 ans que je suis venu auprès de vous acquitter mes dettes; et une année ou deux plus tard, sans autre préambule vous m'envoyez une note de 37,50. Je comprends que vous teniez à votre argent; mais vous comprendrez aussi, j'espère, que je ne

(9) Namelijk Leonia Isabella Daens (Aalst, 1837-1899); was gehuwd met François De Galan en hield in de Molenstraat een winkel open met schrijf- en bureelbenodigdheden.

(10) Caméron. Château Caméron is een witte Sauterneswijn met wijngaarden aan de Céron, een bijrivier van de Garonne.

tiens pas moi à payer deux fois la même dette; et vous avez pu faire erreur aussi.
Evidemment je n'ai pas conservé mes quittances d' il y a 3 ans, je ne pourrais donc produire de preuve positive que j'ai payé cette somme; mais il y a en ma faveur cette présomption que je suis venu chez vous pour payer toute ma dette, et que vous êtes resté si longtemps sans rien réclamer. Je vous prie donc de m'expliquer cela pour en finir.
Que si vous m'envoyez une traite sans explication préalable, elle vous reviendra à l'instant. On me dit aussi que vous avez déblatéré sur mon compte à propos de cette misérable somme de 37 francs. Un tel procédé ne serait guère délicat, et je vous prie de croire, Monsieur, que si j'ai moins d'argent que vous, je suis aussi honnête que vous.

Agréez, Monsieur, mes salutations
A. Daens, prof(fesseur) Term(onde).

5

A. Daens is verwonderd dat hij zo laat verwittigd werd om een achterstallige rekening te betalen. Tevens ontkent hij dat hij de firma in een slecht daglicht zou gesteld hebben.

(Dendermonde), zaterdag 25 (december 1880?)

Monsieur,

Votre affirmation étant cette fois appuyée d'arguments assez plausibles, je ne refuserai pas de payer la traite de 37 frs. Seulement permettez-moi de vous dire que vous avez eu tort d'attendre si longtemps pour réclamer votre dette; vous comprenez facilement qu'on ne garde pas pendant plusieurs années des quittances si insignificatives, et que je ne suis pas tenu à regarder vos livres comme infaillibles.
Je suis heureux d'apprendre de votre bouche que vous n'avez pas déblatéré sur mon compte pour cette misérable affaire de 37 frs.; je montrerai votre lettre à l'ecclésiastique qui me l'avait assuré il y a quelque temps. Quant à la manière indigne dont j'aurais traité vos vins à St-Nicolas au point de provoquer des réclamations de mes collègues, j'ai envie de croire que vous voulez plaisanter.

Vous m'aviez fourni 4 pièces de vin, dont 1 en bouteilles, "bonne à être présentée immédiatement". Mes collègues trouvèrent ce vin en bouteilles trop vert et nullement potable, de manière que je fus forcé d'aller acheter d'autre vin, et je m'estimai heureux de pouvoir me débarasser de deux de vos pièces, avec la perte d'une dizaine de francs. Evidemment cette mésaventure ne me portait pas à élever votre vin jusqu'au ciel.

Agréez mes salutations...(?)
A. Daens

Michiel Nuytens
p/a Rijksarchief
Geraard de Duivelstraat 1
9000 Gent

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem

PIETER DAENS VRAAGT AAN KONING LEOPOLD II EEN AALMOES VOOR DE AALSTERSE WERKLOZEN (1893)

G. VAN BOCKSTAELE

Eind 1892- begin 1893 was Aalst een stad van werklozen geworden. Om aan de economische crisis het hoofd te bieden moedigde de Belgische regering de patronale acties aan om veel arbeiders te ontslaan of hun loon te verminderen. In Aalst produceerden de garenfabrieken steeds minder en betaalden de patroons lonen die varieerden van 1,70 tot 2 fr. voor 13 uur werk.

Als eigenaar en hoofdredacteur van het arbeidersblad *De Werkman* ontving Pieter Daens vele vragen om tussenkomst vanwege armen, *die de hulp der socialisten verstooten* (1). Volgens Adolf Daens waren er begin 1895 op een stadsbevolking van 50.000 inwoners 25.000 armen, een cijfer dat door Ch. Woeste in de Kamer van Volksvertegenwoordigers betwist werd.

Pieter Daens wilde de nood van de werklozen lenigen door in zijn krant, die toen volgens hem op 16.000 exemplaren verscheen en door 50.000 mensen gelezen werd, een inschrijvingslijst met giften te openen. Op 16 januari vroeg hij samen met Ivo Vlassenbroeck en Ph. Schellaert (2), vermoedelijk twee redacteurs van *De Werkman,* of ook de koning een *aalmoes* wou schenken. Als Leopold II daarin toestemde zou P. Daens *met oprechte genegenheid aan 't volk van Vlaanderen laten weten, dat het hert van den Vorst medelijden heeft met al de Belgen die in nood zijn* (3).

(1) BRUSSEL, ARCHIEF VAN HET KONINKLIJK PALEIS, *Archief van het Kabinet van Koning Leopold II. Secretariaat van de "Bevelen van de Koning"*, nr. G.88/40. Brief van 16 januari 1893.
Met dank aan G. Janssens, archivaris bij het Koninklijk Paleis, die mij het bestaan van de brief signaleerde en L. De Cock, licentiaat in de Romaanse Filologie, die de Franse tekst nalas.

(2) Ivo Vlassenbroek (Smeerebbe-Vloerzegem, 19 aug. 1847 - Aalst, 4 sept. 1905). Zoon van Petrus en Maria Theresia Dehenau, huwde op 29 jan. 1873 met Isabella Vanden Poel, afkomstig van Sint-Maria-Lierde. I. Vlassenbroek was in zeer veel kringen en congregaties actief.
Ph. Schellaert kan niet precies geidentificeerd worden.

(3) BRUSSEL, ARCHIEF VAN HET KONINKLIJK PALEIS... brief van 16 januari 1893.

Een week later stuurde graaf P. de Borchgrave d'Altena, kabinetschef van de koning, een brief naar Léon Béthune, katholiek volksvertegenwoordiger van Aalst, (4) om informatie te geven over de sociaal-economische toestand van Aalst en over de krant van Pieter Daens.

Onmiddellijk gaf L. Béthune een uitvoerig en positief antwoord (zie bijlage). Blijkbaar waren er volgens de volksvertegenwoordiger naast de reële nood van de Aalsterse bevolking twee supplementaire argumenten om een aalmoes te geven: enerzijds de gift van Mgr. Stillemans (100 fr.) en anderzijds de *revisionistische agitatie* bij de arbeiders.

In die tijd zal Aalst geen uitzondering gemaakt hebben op de andere industriesteden. Overal waren de socialisten de betogingen beu omdat ze niets opleverden. De roep om een algemene staking werd steeds luider, vooral toen bleek dat het wetsvoorstel betreffende de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht niet zou goedgekeurd worden.

Voor het koninklijk hof was de uitleg van L. Béthune voldoende om meteen een bedrag van 300 fr. te storten op de intekenlijst van *De Werkman*. Of Leopold II zich hierbij liet leiden door de grote omvang van de armoede in Aalst dan wel door de vrees voor de socialistische acties is niet na te gaan.

Niettemin zijn de brieven van Pieter Daens en Léon Béthune interessant omdat ze goed het paternalisme weergeven waarmee de bisschop en de koning de armoede wilden bestrijden. Ook al typeerde hij het blad als *d'une indépendance extrême* - dat dus niet mooi in de katholieke pas liep - toch toont de brief aan hoe de Aalsterse conservatieve katholiek, Léon Béthune, toen nog gunstig stond tegenover Pieter Daens en zijn weekblad.

Drie maanden later zal het politieke en sociale klimaat volledig omslaan. Het parlement verwierp op 12 april 1893 het wetsvoorstel op het algemeen enkelvoudig stemrecht waarna de socialisten de eerste algemene werkstaking - overigens met succes -uitriepen. Tevens stichtten progressieve katholieken, waaronder Pieter Daens, in Okegem op 15 april van hetzelfde jaar de *Chris-*

(4) Léon, Marie, Joseph, Sidonie, Corneille Béthune (Aalst, 1864-1907) was gemeenteraadslid en schepen van Aalst en van 1898 tot 1907 katholiek volksvertegenwoordiger.

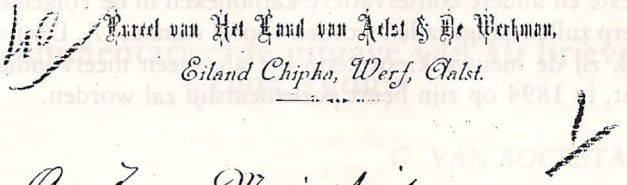
Parcel van Het Land van Aelst & De Werkman,
Eiland Chipko, Werf, Aalst.

Aan Zyne Majesteit,
Leopold II, Koning Der
Belgen,

Sire,

Werklieden van Aalst, die
zonder werk zitten en
zonder hulpmiddelen, die
de hulp der Socialisten
verstooten, en eerlyke en
rustminnende Arbeiders
te blyven, die menschen
helpen om hulp inge-
roepen; wij, als Weekblad
der Werklieden, openen
eene inschryving, en vermits
Aalst eene der armste Ste-
den is geworden, door de
kwyning der nijverheid
van de garens, door werk-
gebrek en de kleine dag-

Brief van Pieter Daens aan koning Leopold II
(BRUSSEL, Archief van het Koninklijk Paleis..., 16 januari 1893).

tene Volkspartij. Een partij wier leden door L. Béthune, Ch. Woeste en andere conservatieve katholieken in de volgende jaren scherp zullen aangevallen worden vooral wanneer A. Daens, mede dank zij de nieuwe kieswet op het algemeen meervoudig stemrecht, in 1894 op zijn beurt parlementslid zal worden.

BIJLAGE.

Léon Béthune geeft aan de kabinetschef van de koning (Leopold II) een relaas over de economische achteruitgang en de sociale ellende van Aalst en steunt de vraag van Pieter Daens om aan het populaire weekblad "De Werkman", een bepaald bedrag te geven (5).

Aalst, 25 januari 1893

Monsier le comte,

Le nombre des ouvriers sans travail est effectivement très considérable ici. La crise de l'industrie des fils, aggravée par la dénonciation des traités de commerce, produit des chômages, et récemment, un conflit économique provoqué au fond par les mêmes cuases, a jeté sur le pavé un considérable (?) groupe d'ouvriers, auquels le conseil local du Travail et de l'Industrie, composé de membres ouvriers *anti*socialistes et de membres patrons liberaux et catholiques, a paraît-il donné raison, sans obtenir qu'on leur rende du travail. On assure que ces derniers ouvriers ont refusé les aisances et les secours intéressés des socialistes gantois.

Aussi l'opinion locale leur est-elle favorable.
Quant au journal de M. Daens, il est exact qu'il tire à une quinzaine de mille exemplaires, et qu'il est très répandu dans les Flandres. C'est un organe essentiellement populaire, religieux, mais d'une indépendance extrême. Son influence est réelle.

(5) BRUSSEL, ARCHIEF VAN HET KONINKLIJK PALEIS..., nr. G.88/40.

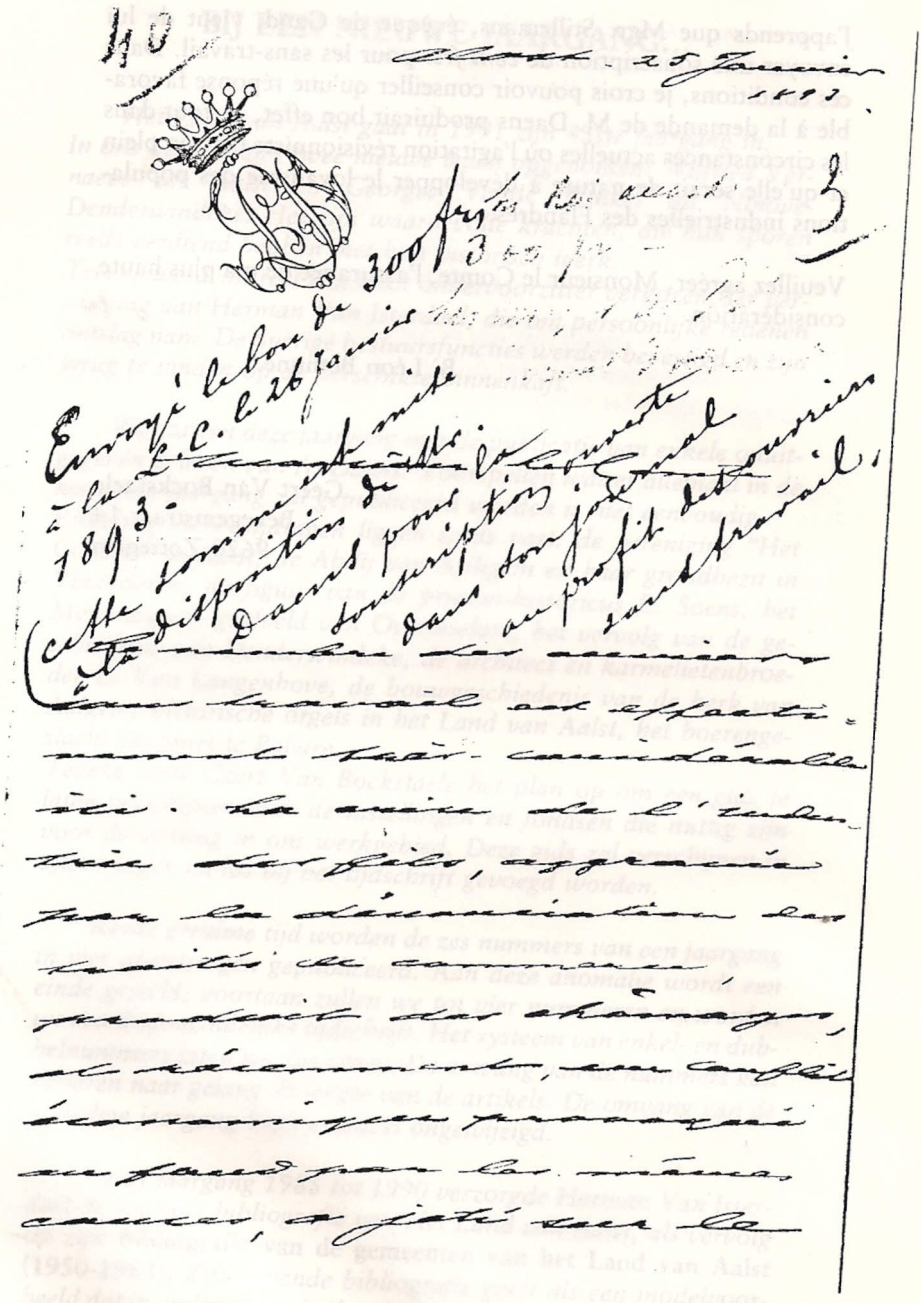

Brief van L. Béthune aan de kabinetschef van de koning.
(Brussel, Archief van het Koninklijk Paleis).

J'apprends que Mgr. Stillemans, évêque de Gand, vient de lui envoyer une souscription de *cent frs.* pour les sans-travail. Dans ces conditions, je crois pouvoir conseiller qu'une réponse favorable à la demande de M. Daens produirait bon effet, surtout dans les circonstances actuelles où l'agitation révisionniste bat son plein et qu'elle serait de nature à développer le loyalisme des populations industrielles des Flandres.

Veuillez agréer, Monsieur le Comte, l'assurance de ma plus haute considération.

B. Léon Béthune.

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem

— HET LAND VAN AALST —
LOSSE NUMMERS
OUDE JAARGANGEN

Een los nummer van de lopende jaargang kost 200 fr. Bij oude jaargangen vóór 1991 kost een enkel nummer 100 fr. en een dubbelnummer 200 fr. Een volledige oude jaargang wordt verkocht aan 600 fr.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van Het Land van Aalst, Oude jaargangen Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade. Tel. 053/70.21.79

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn:

1949 (1) uitverkocht
1950 (2) uitverkocht
1951 (3) uitverkocht
1952 (4) uitverkocht
1953 (5) uitverkocht
1954 (6) nummers 3-4-5-6
1957 (9) nummers 1-2-3-4-5
1958 (10) nummers 3-4-5-6
1959 (11) uitverkocht
1960 (12) nummers 2-5-6
1961 (13) nummers 2-3-4-5-6
1962 (14) nummers 2-3-4-5-6
1965 (17) nummers 1-2-5-6
1966 (18) nummers 4-5-6
1967 (19) nummers 1-2-5-6
1976 (28) nummer 1
1977 (29) nummers 1-4-5-6
1979 (31) nummers 1-2-4-5-6
1983 (35) nummers 2-3-4-5-6
1988 (40) nummers 2-3-5-6
1989 (41) nummers 2-3-5-6

NOG BESCHIKBAAR:

G. Van Bockstaele, De Hunnegemkerk te Geraardsbergen in kaarten en plannen. - 1988: 25 fr.
De abdijen van het Land van Aalst en het tweede hervormingsplan van Jozef II (1785). - 1988: 25 fr.

W.L. Braekman, "Disorders ende confusien" bij de kermisprocessie te Aalst in 1677. - 1988: 25 fr.

M. Cock, Het veertigjarig jubileum van "Het Land van Aalst" - een viering. - 1988: 25 fr.

P. Praet, Armoede te Aalst tijdens de 19de eeuw. - 1988: 50 fr.

Herman Van Isterdael e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983).
2 banden - 915 blz.: 1.200 fr. (gebeurlijk te verhogen met 70 fr. portonkosten).
Kaart van het voormalige "Land van Aalst" (1596) - Horenhault - kleurendruk. - 1988: 1.000 fr.

Inhoud

JAARGANG XLIII - 1991 - NUMMER 1

Bij een nieuwe jaargang	1-2
G. VAN BOCKSTAELE, A. Daens en de pers	3-50
M. NUYTENS en G. VAN BOCKSTAELE, Priester Daens als wijnkenner	51-58
G. VAN BOCKSTAELE, Pieter Daens vraagt aan koning Leopold II een aalmoes	59-64

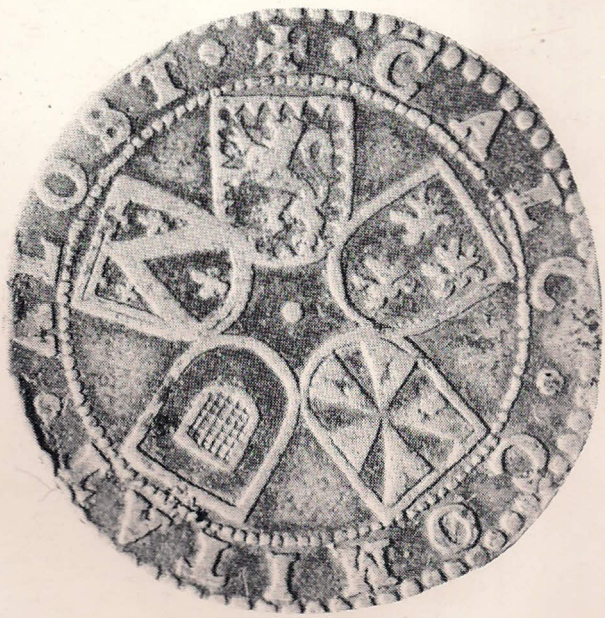

1991